

Innhold:

NORGES VEI TIL EUROPA.
ER NORDEN ET ALTERNATIV?

OSIALØKONOMEN

NOVEMBER 1968 - ARGANG 22

isvarlige redaktører:

Erling S. Andersen
 Per Steina
 Age R. Sørsveen

daksjonsmedlemmer:

Dag Bjørnland
 Harald Fure

Redaksjonsutvalg:

sker Arne Amundsen
 Universitetslektor
 Gunnar Bramness
 .oecon. Johan Frøland
 anuensis Kåre Gisvoll
 itorsjef Eskild Jensen
 .oecon. Kristen Knudsen
 .oecon. Jan E. Korsæth
 .oecon. Tore Lindholt
 .oecon. Bjørn Tryggeset
 it.ass. Per H. Vale

SOSIALØKONOMEN

Utgitt av
 aløkonomisk Samfunn.
 mmer med 10 nummer
 tr og sendes gratis til
 eningens medlemmer.

Postadresse:
 oks 1501, Vika, Oslo 1
 Budadresse:
 re Vollgt. 11, rom 705.
 renseveien 99, 3 etg.

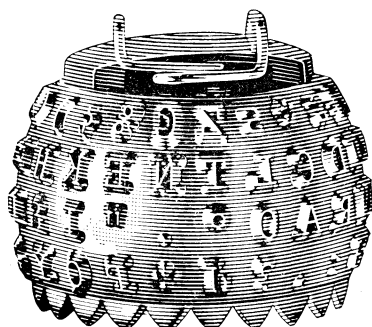
nnementspris kr. 40,—
 . Enkeltnummer kr. 4,—

Norges vei til Europa

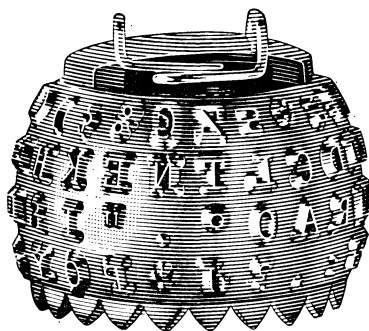
Er Norden et alternativ?

Konferanse på Voksenåsen 18. og 19. oktober
 arrangert av Foreningen Norden og Sosialøkonomisk Samfunn.

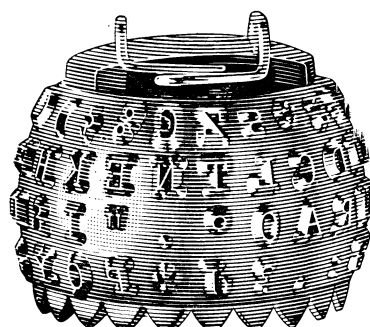
Bjørnulf Sandberg:	
Åpning	3
Thor Støre:	
Nordiske samarbeidsbestrebelsler i etterkrigsårene og integra-	
sjonsperspektivene fremover	4
Rundebordsdebatt:	
Kan vår distriktspolitikk og våre primærnæringer møte utfor-	
dringen i et økonomisk samarbeid i Norden?	
Reidar Carlsen:	
Innlegg	13
Olav Borgan:	
Innlegg	15
Hans Heli:	
Innlegg	16
Egil Bakke:	
Kapitalproblemene ved nordisk og europeisk integrasjon	18
Rundebordsdebatt:	
Er industriens utvikling i 70-årene avhengig av et større mar-	
ked? Er Norden et alternativ?	
Johan B. Holte:	
Innlegg	25
Oyvind Nossen:	
Innlegg	27
Kr. Stoltenberg:	
Innlegg	29
Rundebordsdebatt:	
Er det først og fremst en politisk utfordring vi står overfor?	
Gunnar Garbo:	
Innlegg	33
Trygve Bratteli:	
Innlegg	35



Fransk

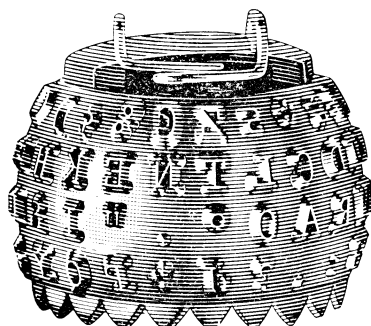


Tysk

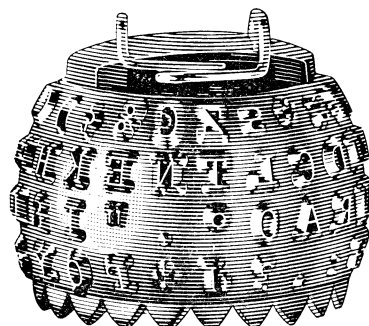


Spansk

Ny IBM 72



Engelsk



Norsk

Velg hode — Velg språk på én og samme maskin

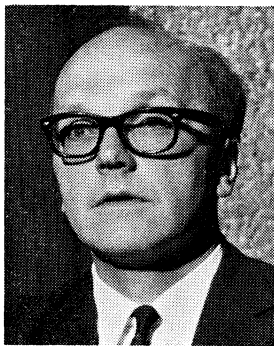
Ny IBM 72 «kulemaskin». En skrivemaskin som løser Deres problemer når fremmede språk skal skrives. Å korrespondere med utenlandske forretningsforbindelser byr nå ikke lenger på noen maskinproblemer. Deres sekretær kan — på én og samme maskin — raskt bytte ut skrivehodet til det språk hun skal skrive. Ønsker De spesielle tegn, kan vi lett ordne det. På hvert av skrive-

hodene kan vi montere inn 4 spesialtegn. Den nye IBM 72 gjør at De ikke lenger trenger spesialmaskiner. For med én og samme maskin og forskjellige skrivehoder kan De dekke **alle** Deres spesielle behov. På norsk kan De velge mellom 13 forskjellige skrifttyper — og fortsatt er IBM 72 verdens raskeste skrivemaskin. Ta kontakt med IBM i dag!

IBM

IBM-huset, Dronning Mauds gt. 10, Oslo 1 - Tlf. 20 54 50

BERGEN	—	TRONDHEIM	—	STAVANGER	—	PORSGRUNN	—	SARPSBORG
18 155		30 644		27 514		52 703		52 311



BJØRNULF SANDBERG:

Åpning av konferansen

Nordisk økonomisk samarbeid er noe en med jevne mellomrom har snakket om — og utredet — i etterkrigstiden. En har følelse av at når politikere og embetsmenn med markedsproblemer som spesialfelt har hatt det rolig på andre fronter, så har nordisk samarbeid blitt trukket frem. Det store alvor har på denne måten aldri kommet frem i dette spørsmålet; det hele virker noe hobbybetonet. Spørsmålene blir liggende på «hobbyloftet» og trekkes frem ved festlige anledninger. Bevist politisk vilje har manglet, og denne mangel har vel særlig preget norske politikere.

På tross av at de politiske mål har vært uklare har næringslivet på forskjellige områder tilpasset seg en nærmere integrasjon i Norden. Jeg skal ikke her trekke frem enkelte næringsgrener eller bransjer, men bare ta med det faktiske forhold at de som for 10 år siden var svært redde for et nordisk samarbeid, nettopp er de som har hatt den største ekspansjon i sin internordiske handel.

Det er imidlertid ikke de næringsøkonomiske spørsmål i 50- og 60-årene vi har satt i sentrum for denne konferansen. Det er 70-årenes problemer og nødvendigheten av en nærmere integrasjon i denne perioden vi vil se på. Vi kan med meget stor sikkerhet si at de kommende 10—20 år ikke vil by på de samme stabile forhold som vi har vært vant til. Denne ustabilitet vil selvfølgelig slå forskjellig ut i forskjellige næringsgrener. Men nødvendig for oss alle

vil det vel være at vi må tilpasse oss disse forhold. Vi ikke kan drive med særnorske tiltak for å skjerme spesielle forhold eller næringsgrener. Hvilke muligheter har vi for å møte denne utviklingen? For oss var dette spørsmålet meget sentralt, da vi planla denne konferansen mellom representanter for norsk næringsliv og sosialøkonomer.

Den ytre foranledning til at konferansen blir arrangert høsten 1968 ligger selvfølgelig i det initiativ den danske statsminister tok i vår, og det utredningsarbeid som nå pågår. Det har imidlertid ikke vært vår hensikt å forsøke å få noen spesiell tilknytning til dette arbeidet. Foredragsholdere og rundebordsdebattanter er med hensikt valgt på siden av de indre kretser for dette utredningsarbeid, slik at ingen skulle være spesielt bundet gjennom sitt arbeid i det de kan offentliggjøre.

Vårt håp er at denne konferansen skal bringe den offentlige debatt om nordisk samarbeid et lite skritt videre. Og da ikke på grunnlag av en spesiell norsk husmannsfølelse overfor svenskerne, men ved å få belyst de næringsøkonomiske problemer vi står overfor når vi om ikke så lang tid skal finne frem til en formell overbygning over det økonomiske samarbeid i Norden.

Jeg vil gjerne nytte denne anledningen til å takke Foreningen Norden, norsk forening for nordisk samarbeid, for effektivt og hyggelig samarbeid med denne konferansen og for invitasjonen til Voksenåsen.

Nordiske samarbeidsbestrebelser i etterkrigsårene og integrasjonsperspektivene fremover



Av

ASS. DIREKTØR THOR STØRE

«Er nordisk økonomisk samarbeid Nordens vei til Europa?» har de to arrangerende foreninger kalt dette kurset. Jeg vil med en gang svare JA på dette spørsmål, og hensikten med det jeg vil si i dette innledningsforedrag til kurset vil være å søke å føre bevis for at dette er den riktige måten å nærme seg de internasjonale problemene på.

Jeg beklager på sett og vis at det er jeg som holder dette åpningsforedraget. Den som skulle ha gjort det etter den opprinnelige plan vet jeg var sjefsdirektør Brofoss. Det dere må ta til takke med fra min side, er noe annet enn det Brofoss på sin eminente måte ville ha fremført. For en forsamling vesentlig av økonomer kan dette bli en skuffelse. Jeg pretenderer ikke å ville gi en forelesning av den mer videnskapelige typen. Som så ofte, når jeg har muligheter til det, vil jeg gjennom dette foredraget prøve å drive propaganda for det nordiske samarbeides betydning og ikke minst skape forståelse for nødvendigheten av å utvikle det videre. Likevel skal jeg åpne med et par postulater som ikke er gjenstand for vurdering overhodet fra min side. Jeg ser på behovet for og nødvendigheten av å utvide det internasjonale samarbeide som et postulat. Den teknologiske utvikling, den kommunikasjonsmessige utvikling peker etter min vurdering klart i den retning. Skal vi løse verdens problemer er en fremtidig føderal løsning på global basis — gjennom FN eller på annen måte — nødvendig. Jeg ser en europeisk løsning gjennom eller på siden av EEC som en mel-

lomløsning for en global ordning, som dessverre ser ut til å være en meget langsiktig målsetting. Jeg ser en nordisk løsning som en hensiktsmessig mellomløsning til en Europa-ordning, som også dessverre synes å ligge langt inn i fremtiden.

Det viktigste middel til å skape mellomfolkelig forståelse og fred, er at alle nasjoner, store som små, bøyer seg for overnasjonale avgjørelser i internasjonale fora. Også vårt folk må bringes til forståelse av dette, som for meg også nærmest er et postulat. Vetoretten er i dag menneskehetens fiende nr. 1. Et utvidet nordisk samarbeide i retning av føderativ oppbygning er etter min mening en heldig utvikling fordi vi da lærer oss til å tenke i internasjonale tankebaner, til å avveie nasjonale og mellomfolkelige interesser mot hverandre.

Jeg er så enig med Reidar Carlsen når han i sitt 60-års-intervju fastslår at først må vi bli nordisk innstilt før vi i det hele tatt kan bli europeere og verdensborgere.

Nordisk økonomisk samarbeide har vært et av hovedspørsmålene i de nordiske land helt siden krigen. I 1948 ble den første samnordiske komité nedsatt for å utrede nærmere forutsetningene for et slikt samarbeide. Denne komité avga en betenkning med forslag om et felles nordisk varemarked. Under sin Oslo-seksjon i 1954 vedtok Nordisk Råd en anbefaling om å gå videre på utredningsveien. Dette førte til de såkalte Harpsund-direktiver. Disse igjen førte til et ytterligere og utvidet utredningsarbeide, som ble avsluttet i begynnelsen av

1959 bl. a. med forslag om en felles-nordisk tolltariff, altså en nordisk tollunion. Det ble imidlertid også fremmet forslag om ytterligere tiltak, f. eks. en felles organisering av Nordens stålindustrier, en nordisk investeringsbank, et visst produksjons- og investerings samarbeide, samarbeide på det finansielle og valutamessige område, handelspolitisk samarbeide, samarbeide om forskning og utdanning og forslag om samråing om den økonomiske politikk. Iallfall de som utredet sakene, hadde en fremtidsrettet syn på det internasjonale samarbeide. Forslagene hadde tydelige trekk f. eks. fra den «økonomiske union», slik vi ser den i EEC-samarbeidet.

Hele denne lange utredningsaktivitet var en følge av at de nordiske land i sitt samarbeide har fulgt det tradisjonelle funksjonalistiske samarbeidssystem. Det er naturlig å trekke sammenligningen med EEC siden dette kurset vier Norden og Europa sin oppmerksomhet.

Mens politikerne hos oss skjøv fagfolkene i administrasjonen foran seg — for derved å slippe å ta standpunkt selv — gikk man i Be-Ne-Lux og senere i Romasamarbeidet like på saken og fattet de nødvendige rammevedtak. De 6 lands politikere ga sine «utredere» kun i oppdrag å fylle ut den rammen som var trukket opp gjennom politiske vedtak. Disse gikk ut på at det skulle etableres et økonomisk «fellesskap». Men også de administrative fagfolk kom i den første fase, nemlig ved utarbeidelsen av Romatraktaten, ikke lenger enn til å trekke opp en viss ramme om samarbeidet for så å overlate til fremtiden å få den utfyllt gjennom det praktiske samarbeide mellom «de 6». Dersom man i EEC skulle ha gått så grundig tilverks som man gjorde i Norden, så ville Romasamarbeidet ennå idag knapt ha vært påbegynt.

Likevel er det riktig å slå fast at dette tradisjonelle samarbeidssystem vi nå engang har valgt i Norden, har gitt oss betydelige resultater. Sammenlignet med Romatraktaten har vi i Norden bygget opp det vi kunne kalle en «partiell økonomisk union». Når det gjelder etableringen av en felles arbeidsmarkeds- og sosialpolitikk, videre lovharmoniseringssamarbeidet, spesielt på næringslovgivningens områder, samarbeidet i kommunikasjonssektoren, når det gjelder viktige sider ved kultursamarbeidet, og når det gjelder innbyrdes samarbeide i bredere internasjonale organisasjoner, så har vi i Norden utviklet samarbeidet i sterkere grad enn det de 6 EEC-land hittil har utviklet seg imellom.

Ordet «integrasjon» er blitt et moteord i den økonomiske debatt. Det innebærer at det dannes en helhet ut av noe som hittil har vært adskilt, en prosess som innebærer at to eller flere økonomier knyttes nærmere til hverandre. Det er imidlertid hensiktsmessig å skjelne mellom «formell integrasjon» og «faktisk integrasjon». I Norden har vi i liten grad

utarbeidet noen formell integrasjon, i desto større grad har vi en faktisk integrasjon. Ja, vurdert som en faktisk integrasjon, tror jeg en nøktern analyse vil vise at de nordiske land økonomisk, kulturelt og politisk i realiteten er de suverene stater i verden som er sterkest integrert.

Det kan også være interessant å skjelne mellom en privatøkonomisk og en offentlig økonomisk integrasjon. Først og fremst EFTA-samarbeidet har styrket den privatøkonomiske integrasjon i Norden, mens derimot manglende formell integrasjon har stått hindrende i veien for at samarbeidet på det offentlige plan er blitt fulgt opp på en måte som er tilfredsstillende etter min vurdering. Jeg tenker først og fremst på behovet for mest mulig ensartede konkurranseregler for bedriftene i de nordiske land som integrerer stadig sterkere i det frie marked.

Samhandelen utvikling karakteriserer bildet klart. Jeg henviser til endel tabeller som deltagerne har fått utlevert. Tabellene viser at virkningen av vår deltagelse i EFTA har vært betydelig. Alle nordiske land har hatt store fordeler av frihandelen. For samtlige har det skjedd en økning i samhandelen med det øvrige Norden, med resten av EFTA, med EEC og med den øvrige verden. Men økningen i den internordiske samhandel har vært relativt sett langt større enn med de øvrige grupper. Dette er kjent stoff som jeg ikke vil gå nærmere inn på, men hver især kan studere tallene for samhandelen nærmere og ikke minst spesifikasjonen på enkelte hovedgrupper og undergrupper av varer. La meg bare i tillegg fastslå at fra 1959 til 1967 steg den nordiske andel av landenes totale import fra 13,4 til 21 %. Under samme periode steg den nordiske andel av landenes samlede eksport fra 16 til 24,3 %.

Den nordiske samhandel har så godt som for alle bransjer øket omtrent dobbelt så sterkt som landenes totale utenrikshandel. Det sies ofte at EFTA har hatt så og så stor betydning. Men de tall som offentliggjøres, sier bare endel av sannheten. For de nordiske land er det økningen i den internordiske samhandel som har trukket EFTA-tallene opp over gjennomsnittet. Samtlige nordiske lands eksport til EFTA-land utenfor Norden, har således gått relativt tilbake.

Denne endring i de nordiske lands handelsstruktur vil selvsagt nå et metningspunkt før eller siden. På den andre siden er det tegn som tyder på at dette metningspunktet langt fra er nådd. Økningen i den nordiske samhandel er særlig sterk for varegrupper som er typiske vekstvarer i det moderne samfunn, f. eks. kjemiske produkter, maskiner, transportutstyr, instrumenter og en rekke andre sterkt bearbeidede ferdigvarer. Over $\frac{1}{3}$ av Nordens samlede eksport av slike vekstvarer går til det øvrige Norden, mens bare $\frac{1}{5}$ går til Norden når det gjelder den samlede produksjon. Årsover-

sikten fra Mekaniske Verksteders Landsfor-
ening i Norge viste at i 1967 gikk hele 50 %
av norske verkstedbedrifters eksport til det øv-
rige Norden osv.

Går vi nøyere igjennom den internordiske
samhandel så finner vi at den sterke økningen
ikke bare gjelder tollbelagte varer, men i ikke
liten utstrekning også tollfrie varer. Det er i
det hele tatt en for sterk tendens til å ville
overvurdere tollnedbygningens betydning for
samhandelen. Minst like stor betydning har
den fulle sysselsettingen og den aktive økono-
miske politikk hatt å si for samhandelen, og
disse målsettinger for den økonomiske politikk
preger samtlige nordiske land sterkere enn an-
dre vest-europeiske land. En av fordelene ved
en intimere samordning i Norden i den fore-
liggende situasjon er at vi kan realisere og for-
malisere et økonomisk samarbeide basert på
bl. a. den fulle sysselsetting og den aktive øko-
nomiske politikks grunnsetninger og ta dette
med inn i forhandlingsværelset og senere i
Ministerrommet i EEC. Hvis Norge skal ope-
rere alene er iallfall sjansen for å lykkes på
dette felt mindre.

I tillegg til utviklingen i samhandelen kom-
mer så det meget betydelige produksjonssam-
arbeidet som i 60-årene er blitt utbygget mel-
lom bedrifter i Norden. Dette samarbeidet har
bl. a. fått formen av produksjonsdeling mellom
bedriftene, overdragelse av lisensrettigheter,
delproduksjon osv. Aller viktigst er likevel un-
derleverandørsystemet som er særlig sterkt
utviklet på den skandinaviske halvøy mellom
norske og svenske bedrifter. Ikke minst for de
relativt mange mindre bedrifter i Norge —
bedrifter som ikke har utviklet sin egen salgs-
og eksportorganisasjon i særlig grad — har det
vært av stor verdi å kunne dra nytte av det
større marked gjennom underleverandørord-
ninger og på annen måte.

Det er hevet over tvil at det jeg har kalt en
privatøkonomisk integrasjon eller en faktisk
integrasjon i Norden har gitt de nordiske land
betydelige fordeler. Og jeg vil gjerne stille et
spørsmål som kanskje er litt uvanlig når det
gjelder utbyggingen av samarbeidet i Norden.

Hvilken garanti har vårt næringsliv for at
de fordeler denne privatøkonomiske integra-
sjon har gitt oss vil opprettholdes og utbygges
videre hvis den ikke formaliseres på en eller
annen måte gjennom et avtaleverk f. eks.
gjennom en felles industripolitikk i Norden?
Mer konkret kan man f. eks. spørre: Har vi
noen garanti for at de 40 mill. som norske
underleverandører leverer i bildeler til svenske
bilfabrikker kan opprettholdes i all fremtid?

Etter min mening mangler vi en formali-
sering av det praktiske samarbeide som hittil
har skjedd i Norden. Som den svakeste part i
forhold til Sverige vil muligens vi tjene mest
på å få bundet opp de fordeler den privatøko-
nomiske integrasjon i Norden hittil har gitt oss
gjennom en formalisering i avtaleform. I

denne forbindelse vil jeg også sitere fra et
intervju nylig i Eksportrådets organ hvor am-
bassadør Sommerfelt som var vår represen-
tant i den fellesnordiske forhandlingsdelega-
sjon under Kennedy-runden, ble stilt dette
spørsmålet:

«— Vil den nordiske fellesopptreden i Ken-
nedy-runden danne grunnlag for en oppfølging
av samarbeidet i fremtiden? —

Sommerfelt svarte:

— Vi skal kanskje være oppmerksom på at
dette ikke bare er et spørsmål om hva de nor-
diske land selv ønsker, men også hva de andre
landene vil gå med på. Da de nordiske land
sent i Kennedy-runden lanserte tanken om en
felles delegasjon, ble det hilst velkommen av
de andre. De ville få bare én forhandler å
snakke med, og det kunne igjen lette både for-
handlingene og den anstrengte timeplanen. På
den annen side var vi unektelig litt spent på
om de ville akseptere en slik felles sjefsfor-
handler. Vi hadde jo ingen felles nordisk insti-
tusjon å falle tilbake på, det forelå bare erklæ-
ringer fra de fire lands regjeringer om en fel-
les delegasjon. Dersom det blir en ny runde
innen GATT, er det et spørsmål om de andre
Gatt-landene vil akseptere en slik løsning, uten
at det har en institusjonell bakgrunn i en felles
utenrikshandelspolitikk.»

Så langt ambassadør Sommerfelt. Og for
egen del vil jeg føye til at den beste måten
å sikre en institusjonell bakgrunn i en felles
handelspolitikk er ved å etablere en tollunion.

Jeg har vært inne på en del områder av det
nordiske samarbeide hvor vi har utviklet en
meget sterk integrasjon. På andre områder av
det økonomiske samarbeide har vi bare i min-
dre grad samordnet våre regler i de nordiske
land. Eksempler er tjeneste- og kapitalsekto-
rene, distriktpolitikken, konkurransereglene
osv. Men her har f. eks. heller ikke EEC kom-
met så veldig langt hittil, slik at pluss og minus
oppveier hverandre sånn noenlunde.

Vi har imidlertid også en viktig tredje gruppe
samarbeidsfelter hvor vi i Norden ikke — eller
bare i meget beskjeden grad — har maktet
eller ønsket å bygge ut noe spesifikt nordisk
samarbeide. Vi mangler — for å sammen-
ligne med Roma-traktatens formålsparagraf
— for det første tollunionen eller de felles ytre
tollsatser, for det annet en felles handelspoli-
tikk mot tredjeland, videre mangler vi en fel-
les landbrukspolitikk og dermed også fiskeri-
politikk, og vi mangler en samordning av den
økonomiske politikk.

Ser vi nærmere på de forskjellige samar-
beidskategorier, finner vi det typiske bildet at
vi i Norden har bygget ut et fellesskap som er
intimere enn i noen annen gruppe av land på
områder av samfunnslivet hvor dette felles-
skapet uten større vanskelighet kan ledes ad-
ministrativt av landenes nasjonale myndighe-
ter i samarbeide. Arbeidsmarkeds- og trans-
portpolitikken er typiske i denne forbindelse.

En tollunion og en felles handelspolitikk mot tredjeland er derimot ikke mulig uten overnasjonale organer, som også i realiteten vil få overnasjonal beslutningsmyndighet. En felles landbrukspolitikk ville sannsynligvis bli så komplisert at den i det minste ville kreve et overnasjonalt apparat til å gjennomføre og overvåke den. En effektiv samordning av landenes økonomiske politikk ville gripe inn bl. a. i nasjonalforsamlingenes viktigste funksjon, nemlig den bevilgende myndighet, og være en sterk innskrenkning i suvereniteten.

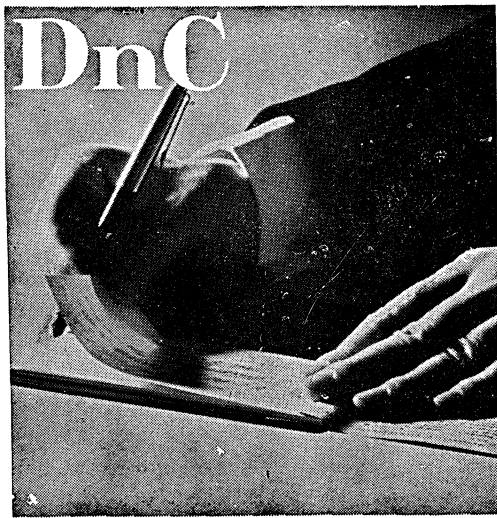
Det er et ekte norsk standpunkt dette at vi er villige til reservasjonsløst å la vår fremtid bestemmes av 7 000 overnasjonale eksperter i en utbygget EEC-kommisjon hvor kanskje 1 000 franskmenn, 1 000 italienere, 1 000 tyskere og 1 000 briter vil arbeide sammen med 100 nordmenn. Men vi har aldri våget å gå med på at — ikke 7 000, men kanskje — 70 nordiske eksperter skal arbeide i en nordisk «kommisjon» eller lignende — fordi vi i en slik kommisjon ville finne f. eks. 25 svensker mot bare 15 nordmenn.

Den viktigste oppgave i første omgang vil etter min oppfatning være å etablere en overnasjonal sekretariatsordning av rimelig størrelse, fordi den pragmatiske form vi har valgt ikke lenger er rasjonell og hensiktsmessig. Vi

ser det ikke minst i mangelen på tempo, samordning og effektivitet når det gjelder arbeidet i Nordisk Råd. Forslagene kommer strømmende inn til Nordisk Råd etterhvert som tingmennene i landene får sine mer eller mindre lyse idéer. Men de mange forslag er ikke satt inn i noen nærmere sammenheng eller plan — og de fleste av dem er derfor bare blitt døgnfluer.

Ekspertene i landenes statsadministrasjoner, som behandler nordiske saker, har denne funksjon bare som en bistilling. Men disse eksperter er samtidig hardt opptatte mennesker, og de nordiske sakene har oftest blitt liggende litt nede i den bunken av saker enhver slik person har liggende på høyre eller venstre side av sitt skrivebord. Nesten alltid vil det komme preserende saker som må ha høyere prioritet. Dette har vært en viktig forklaring på at det nordiske samarbeide har vært tungrodd og ineffektivt.

Hvorfor fikk vi så ikke noe utbygget samarbeide i Norden i 50-årene etter det moderne mønster som vi ser f. eks. i EEC. Selvsagt ligger det mye på det tradisjonelle og på det følelsesmessige plan. Videre er det motstridende interesser i en viss grad mellom Norge som typisk shipping-nasjon, Danmark som jordbruksnasjon nr. 1 i Norden og Sverige som



LØNNS- KONTO MED LÅNERETT

Med lønnskonto i Den norske Creditbank har De etter ett år 1 måneds nettolønn i reserve. Uten å kreve sikkerhet og uten å spørre om hva lånet skal brukes til, låner vi Dem et beløp som svarer til det som hver måned går inn på Deres konto.

Snakk med oss om betingelsene for Lønnskonto med lånerett!

Den norske Creditbank

den førende industrinasjon. Det er også sikkerhetspolitiske betraktninger inne i bildet, som vi alle vet. Likevel er interessene såpass sammenfallende at vi har bygget ut et betydelig samarbeide på spesifikke områder i Norden. Vi har også funnet frem til en ordning for 4 nordiske land i EFTA, også for Finland, og det er et ønske at det samme skal skje ved en utvidelse av fellesmarkedet. De nordiske land har sammen sagt seg villig til å utbygge samarbeidet i EFTA i retning av en økonomisk union med harmoniserte regler i forhold til tilsvarende regler i EEC. Men EFTA-landene utenfor Norden har ikke vært villig til å følge oss i denne utbygging. I Norden alene har vi altså ikke maktet eller villet gjøre det samme som vi er villige til å gjøre sammen med andre grupper.

Som antydning i innledningen vil en EEC-tilknytning for de nordiske land medføre en overgang til et ganske annet internasjonalt samarbeidssystem nemlig et føderalistisk system, noe vi hittil ikke har vært villig til i Norden. Først og fremst medfører dette direkte og indirekte en langt sterkere angivelse av suverenitet enn vi hittil har vært villige til å gå med på.

Nå er ikke bildet i dagens Europa så entydig som dette. Romatraktaten var et barn av sin tid, en tid da den «kalde krigen» dominerte verdensbildet. Utviklingen i 60-årene er blitt en annen enn det som var grunnlaget for EEC, og forklarer delvis de mange vanskeligheter som er oppstått for dette samarbeidet. Øst-vest-konflikten er mer eller mindre overskygget av nord-sør-konflikten og av de voksende indre spenninger henholdsvis i øst- og vest-blokken f. eks. mellom Paris og Washington og mellom Moskva og Peking. Særlig i Frankrike, men også i andre land, har det siste 10-året vært preget av sterkere tendens i retning av nasjonalistisk og proteksjonistisk tankegang. For EEC's vedkommende har dette rettet seg mot det føderale system med dets overnasjonale organer og administrasjon.

«Viktige politiske avgjørelser som berører Frankrikes interesser, kan ikke tillates vedtatt mot Frankrikes vilje», uttalte de Gaulle under en av sine berømte presse-konferanser. Han nekter konsekvent å godta flertalls-avgjørelser og fastholder Frankrikes krav på vetoretten. Frankrikes statssjef kan på vegne av den sterkeste medlemsstat i EEC tillate seg å følge en slik linje. Luxembourg kan det ikke, heller ikke noen andre av EEC-statene utenom Frankrike. Det vil heller ikke Norge eller noe annet nordisk land kunne gjøre om vi blir med i EEC.

De Gaulles hovedargument mot den føderale løsning ligger ikke i den alminnelige økonomiske politikk, altså innen rammen av den formelle Romatraktat. Det er basert på en alminnelig utenrikspolitisk vurdering. De Gaulle ønsker fremfor alt et politisk samarbeide og et

samarbeide som skjer direkte mellom regjeringene slik at Frankrike beholder sin dominerende innflydelse intakt og unngår å svekke seg gjennom kompromisser i overnasjonale organer. Det er denne direkte form for Regjerings-samarbeidet utenom de føderale overnasjonale organer, som særlig karakteriserer de Gaulles konføderale system. Dette fikk sin tydeligste presentasjon i Fouchet-planen i 1961 som bl. a. innebar den kjente tesen om «fedrelandenes Europa».

Fouchet-planen fikk ikke tilslutning av de øvrige EEC-land, og det var de små Be-Ne-Lux-stater som tok ansvaret for det endelige brudd. Disse land har i det hele tatt konsekvent avvist alle franske planer om å reorganisere EEC mens tyskerne etterhvert mer og mer har nærmet seg Frankrike i dette spørsmål. Det Be-Ne-Lux-landene ser, er at et konføderalt samarbeidssystem fratar dem deres traktatfestede rett til å kunne ta del i de avgjørelser som må fattes for å skape felles regler for det felles marked og for å endre disse regler når det blir påkrevet. Istedet blir de tilbudt et såkalt fritt regjeringssamarbeide hvor de med rette frykter at deres interesser kan bli tilsidesatt og at de må bøye seg for avgjørelser som blir fattet, så og si over hodet på dem, f. eks. ved den franske presidents besøk i Bonn eller Kiesingers besøk i Paris osv.

Mye tyder på at hvis vi skal ha en sjanse til å komme med i et utvidet EEC, så vil det være avhengig av at det skjer et nytt kompromiss mellom Frankrike og de 5 andre, noe som sannsynligvis vil utvanne Romatraktaten ytterligere og svekke det føderale element i samarbeidet slik vi har sett antydningen i Fouchet-planen.

Hensikten med et utvidet samarbeide i Norden må derfor ikke minst være at vi finner frem til samarbeidsordninger som sikrer vår innflydelse i det fremtidige økonomiske samarbeide i Europa på en måte som er forenlig med våre interesser. Med EEC-medlemskap på Roma-traktatens grunn ville også vår innflytelse være traktatfestet, men i et konføderalt system vil våre interesser bare kunne varetas ved en samordning med andre små lands interesser i første rekke de nordiske land. Derfor må vi i Norden lære oss kompromissets vanskelige kunst på forhånd, derfor er kanskje de forhandlinger som idag pågår mellom de nordiske land så viktige, for ikke å si så livsviktige, for vår fremtid.

MVL har i sitt siste nummer av bladet «Jernindustri» på lederplass kommentert tollunions-spørsmålet i Norden under overskriften «Vil en nordisk blokk blokkere adgangen til EEC?» Artikkelen var negativt innstilt og fikk et stort oppslag på «Aftenposten»s første side. Jeg vil bare fastslå at «Jernindustri»s artikkel kun omtaler dette spørsmål i relasjon til den formelle Romatraktat, men unnlater å si noe om hva som vil være vår skjebne hvis

Europa-spørsmålet midlertidig eller permanent vil bli løst på en annen måte enn det den formelle Romatraktat foreskriver. Ved slike interimsløsninger vil nemlig en nordisk blokk eller en nordisk tollunion være en klar fordel. Da vil situasjonen stort sett måtte vurderes rent handelspolitisk, omtrent som ved en tollforhandling i GATT. I det tilfelle vil de nordiske lands underskudd på 9 milliarder kr. i handelsbalansen overfor det samlede EEC-område igjen bli vårt viktigste forhandlingskort. Det er også andre viktige sider ved forholdet til EEC som lederartikkelen ikke behandler, hvis den var ment å skulle gi en allsidig drøftelse av problemene. EEC-kommisjonen advarte ved sin vurdering av de tre siste nordiske lands søknader ifjor å splitte det felles marked som er etablert i Norden gjennom EFTA. MVL fant heller ikke grunn til å kommentere uttalelsen om nettopp dette spørsmål fra en så sentral person i Europasamarbeidet som tidligere president i EEC-kommisjonen, Walter Hallstein. Han ble etter siste franske veto spurt om hvordan han nå kunne tenke seg det europeiske samarbeide kunne bli utviklet og svarte da: «Man har for de skandinaviske lands vedkommende hittil bare snakket om to former for tilknytning til Fellesmarkedet, nemlig enkeltvis medlemsskap eller assosiering. Det finnes imidlertid en tredje mulighet, nemlig en tilknytningsordning mellom EEC og et skandinavisk felles marked. Det nåværende skandinaviske marked er allerede bygd ut til ett innenfor rammen av EFTA, iallfall når det gjelder industrivarer.

Bestemmer de skandinaviske landene seg til hurtig å skape en tollunion, skulle det ikke være noe til hinder for en avtale mellom en slik union og EEC. Det vil kunne avbøte de uheldige virkninger av den nåværende markedsdeling, samtidig som det vil kunne bety et viktig skritt på veien fram mot virkeliggjørelsen av de europeiske samlingsbestrebelsene.»

Forøvrig skal jeg av hensyn til de pågående nordiske forhandlinger unnlate å kommentere de drøftelser som pågår i forbindelse med utredningsarbeidet. Visse uttalelser er imidlertid kommet frem til pressen på et tidligere tidspunkt, og dem skal jeg si litt nærmere om. Det har vært meldt at treforedlingsindustrien ved siden av MVL har stilt seg ytterst negativ til tanken om en nordisk tollunion fordi dette vil skade våre muligheter til fullt medlemskap i EEC. På den annen side har vi sett at Norsk Hydro som landets største bedrift har gått sterkt inn for en nordisk tollunion nettopp for å styrke vår forhandlingsposisjon overfor EEC.

Av de forskjellige uttalelser som disse tre parter og andre er fremkommet med — og som jeg har hatt anledning til å se — vil jeg si at Norsk Hydro iallfall utmerker seg ved en fremtidsrettet vurdering. Bedriften argumenterer med sine planer for 70-årene, hvordan

produksjonen skal bygges ut, hvilke produkter man tenker å satse på og går på dette grunnlaget inn for etablering av en bestemt tollstruktur for bedriftens varer i en eventuell nordisk tollunion, hvor også hensynet til EEC og styrkelsen av vår posisjon overfor Fellesskapet kommer inn. Når det gjelder de øvrige uttalelser må jeg stort sett si at jeg finner en overveiende tilbakeskuende, statisk tankegang. Kun i én forstand er det et fremtidsrettet syn etter min oppfatning — men der er man også 100 % sikker i vurderingene — nemlig at de Gaulle vil dø engang. Det som imidlertid ikke er ført noe overbevisende bevis for er at den franske politikk vil bli endret som følge av at presidenten trer tilbake av en eller annen grunn. Den siste offentliggjorte meningsmåling i Frankrike viste at det dessverre er mindre enn 10 % som slutter opp om den gamle Europa-politikk som Schuman og Monnet var eksponenter for. Omkring 60 % av den voksne franske befolkning ga positivt uttrykk for tilslutning til de Gaulles Europa-politikk.

En eventuell nordisk tollunion vil stå sentralt i et utbygget nordisk samarbeide. Etter GATT's spilleregler vil tollnivået måtte ligge på et gjennomsnitt av de nasjonale tolltariffer idag. Dette fører til spesielle overgangsproblemer for norsk industri. Vi har i Norge den mest proteksjonistiske tolltariff i den forstand, at vi har lave tollsatser på råvarer og halvfabrikata, i stor utstrekning 0-satser, mens vi har en relativt høy beskyttelse for store deler av ferdigvaresektorene. Stort sett må vi derfor si at tollunionen vil skape de største overgangsproblemer for norsk industri, mens svenskene, iallfall ved en kortsiktig vurdering, får de minste overgangsproblemer og de største fordeler ved en tollunion. Foruten i tollunionen må vi være villig til å ofre noe i landbrukssektoren. Jeg så med interesse landbruksministerens uttalelse i Trontalen om at arbeidet for utvidete markeder gjør at vi må innstille oss på et hardere konkurranseklima for jordbruket i fremtiden. Vi kan ikke regne med å kunne opprettholde et avskjermet nasjonalt marked med full preferanse for norsk jordbruk. Jeg tror dette er en realistisk vurdering og at vi i det lange løp vil tjene på å starte en oppmyking av våre importbestemmelser for jordbruksvarer i et utvidet nordisk samarbeide. En hensiktsmessig produksjonsomlegging vil være en gunstig forberedelse til det hardere konkurranseklima i et europeisk marked. Jeg tror at den omstilling som skjedde i hjemmeindustrien også i et visst omfang vil kunne skje i jordbruket og at noe importkonkurranse vil være sunt. Vi vil også ha lettere for å få god tatt «varige særordninger» om disse ordninger har fått hevd i en nordisk landbruksordning gjennom noen år, enn om vi skal forhandle alene i Brüssel.

Hvor skal vi så stille våre motkrav for å bringe balanse i dette regnskapet? En god del

har jeg alt vært inne på. La meg fortsette med litt høyt-tenkning omkring spørsmålene.

Distrikts- eller regionalpolitikken burde stå sentralt i dette bildet. Svakheten sett fra vår side er at vi ennå ikke har gjort oss opp noen mening om hvordan vi selv ønsker at den bør være i fremtiden. En felles nordisk distriktspolitikk møter dessuten den vanskelighet at det synes som om Sverige på den ene siden og Norge og Finland på den annen side driver distriktspolitikk med bortimot motsatt fortegn. Det fordres altså en harmonisering av denne politikk, iallfall for grenseområdenes vedkommende. Det nødvendiggjør også en samordning for kapitalbevegelsens vedkommende, slik at man sikrer tilgang på risikovillig kapital til industrielt og økonomisk svake distrikter i de nordiske land. Under avslutningen av den svenske valgkamp fikk vi høre formannen i det svenske LO fortelle at i 10 år fremover vil sysselsettingsproblemet i Sverige være det overlegent viktigste problem. Dette er altså resultatet av Harpsund-demokratiet som har lagt opp til en politikk som har avfolket visse deler av Sverige så sterkt, at man nå må søke å snu strømmen. Dette er ikke noe nytt. Det har vi også sett antydningen til i Norge. Det er ingen som er mer enige enn sosialister, storfinansens og storindustriens ledere om hvordan utviklingen bør være i næringslivet. Samtlige lever de mer og mindre med sin stordriftsromantikk. Det eneste de er uenige om er hvem som skal lede de store enhetene når de er vel etablert. Den feilen som svenskene her har gjort kan vi lære mye av.

Den danske statsminister gikk i vår sterkt inn for en felles nordisk industripolitikk. Med Nordens geografiske plassering og med en relativt lav befolkningstetthet tror jeg en slik industripolitikk ville være noe av det mest verdifulle. Ikke minst en planmessig utvidelse av det betydelige bedriftssamarbeide vi allerede har gjennomført i Norden vil gi oss store fordeler. Jeg tror ikke så mye på hjørnesteinsbedriftene med en veldig kapitalinnsats og liten sysselsetting. Nordisk industripolitikk bør istedet legge grunnlaget for endel relativt store bedrifter som er store også i internasjonal målestokk, men som baserer seg på underleverandører fra mindre bedrifter, som kan ha en betydelig geografisk spredning. Dette er den eneste måte hvorpå vi kan bevare en så spredt bosetting som vi tross alt ønsker, samtidig som vi sørger for økonomisk bærekraftige bedrifter. Hvor store muligheter vi har ved en heldig politikk her illustreres gjennom eksempler fra USA, hvor f.eks. General Motors har 21 000 underleverandører, General Electric 42 000 underleverandører, hvorav 90 % er småbedrifter med færre enn 4 ansatte. Selv om norske bedrifter i fremtiden kommer til å delta også i samarbeidsarrangementer med bedrifter på kontinentet og ellers i verden, så vil de geografiske forhold, særlig i de nordligste

delene av Skandinavia, gjøre et nordisk, først og fremst svensk/norsk samarbeide til det mest og i mange tilfelle det eneste naturlige. Jeg synes våre industriledere på en viss måte har en ambivalent holdning til disse spørsmål. De er på den ene siden liberalister, eller tror de er det. De ser at i et fullstendig fritt nordisk marked vil lokaliseringen av industrien skje i retning av det som i deres tankekonstruksjon heter Ørestad. Men denne utviklingen vil jo eventuelt skje uten en utbygging av samarbeidet i Norden idag. Det eneste som kan motvirke en slik utvikling er en felles nordisk industripolitikk som bruker de virkemidler som er nødvendig for å hindre utviklingen mot et Ørestad. Men det er «planøkonomi», og det tør man ikke anbefale.

Mange i vårt næringsliv frykter sin egen ideologi. En industrileder sa en gang til meg. «Vi tør ikke! Svenskene står så mye sterkere; er så mye flinkere. De står opp en time tidligere om morran!» Ja, så la oss så få full konkurranse da, slik at vi selv blir nødt til å stå tidligere opp. Dette er jo frikonkurransens filosofi.

Det er etter min mening hensiktsmessig, ja nødvendig å legge grunnlaget for en nordisk industri- og markedsføringspolitikk så tidlig som mulig og eventuelt før vi for alvor kommer med i et bredere europeisk arrangement. En slik politikk vil selvsagt reise betydelige kapitalproblemer, ikke minst for vårt land som er fattig på kapital på forhånd. I tillegg kommer det offentliges veldige oppgaver med hensyn til en infrastrukturpolitikk som må tilpasses en slik nordisk løsning. Likevel tror jeg at minimumsfaktoren så avgjort ligger på et annet felt. Det er blitt alminnelig å snakke om det økende teknologiske gap mellom USA og Europa. Dette er en relevant problemstilling, selv om jeg nok syns mange her hjemme ikke legger tilstrekkelig vekt på hvilket spesifikt teknologisk gap-problem vi har i de nordiske land. Problemet er åpenbart anderledes for oss enn for de store kontinentalmakter.

Det er imidlertid et annet gap-problem som er mye viktigere, nemlig det MacNamara i sin kjente tale for et par år siden kalte «management gap». Undersøkelser viser at Europa i økende grad er et tilbakeliggende område på forsknings- og undervisningsfeltet i forhold til USA. Og her er situasjonen ikke særlig forskjellig fra de nordiske land sammenlignet med Storbritannia og kontinentet. Vi har neglisjert våre investeringer i den menneskelige faktor, og dette er dobbelt skadelig fordi veksten i det moderne industrisamfunn i særlig grad er avhengig nettopp av denne faktor. Undersøkelser i USA viser dette tydelig, men det samme husker vi at man viste i Statistisk Sentralbyrå allerede i 1958 i utredningen om «Realkapital og økonomisk vekst 1900—1956» hvor man fant at den såkalte «endring i teknikk» hadde overraskende stor betydning for

økningen i nasjonalproduktet sammenlignet med økningen i realkapital og i den arbeidsdyktige befolkning. Betydningen av denne «tredje faktor» tilsvarer nettopp det amerikanerne kaller «management». Dette vil først og fremst si bedre evner til å organisere produksjon og markedsføring. Minimumsfaktoren ved en utbygging av storbedrifter som bygger på et nett av underleverandører — slik jeg har antydnet — vil være folk med tilstrekkelig industriell og kommersiell erfaring til å kunne bygge opp og lede de mindre bedrifter. Det burde være åpenbart for enhver at vi løser dette problemet langt hurtigere og langt bedre gjennom et intimt samarbeide mellom de nordiske land, hvorav tre utgjør et språkfelleskap, enn om hvert enkelt lille land skulle operere hver for seg. I USA er utdanning i moderne ledelse eller «management» et vanlig fag. I Europa er faget praktisk talt ukjent, både i private bedrifter og i den offentlige administrasjon. Det er også andre eksempler. 43 % av ungdommen i USA mellom 20 og 24 år studerer ved høyskoler eller universiteter. Tilsvarende andel ligger i Sverige på 11 % og i Norge på 8,7 %. Økningstakten i utdanning av vitenskapsmenn og ingeniører ligger i våre land på 3-delen av nivået i USA. I USA ligger andelen av studentene, som er barn av industri- og jordbruksarbeidere, fra 3 til 5 ganger høyere enn i de nordiske land, altså et alvorlig sosialt problem for oss osv.

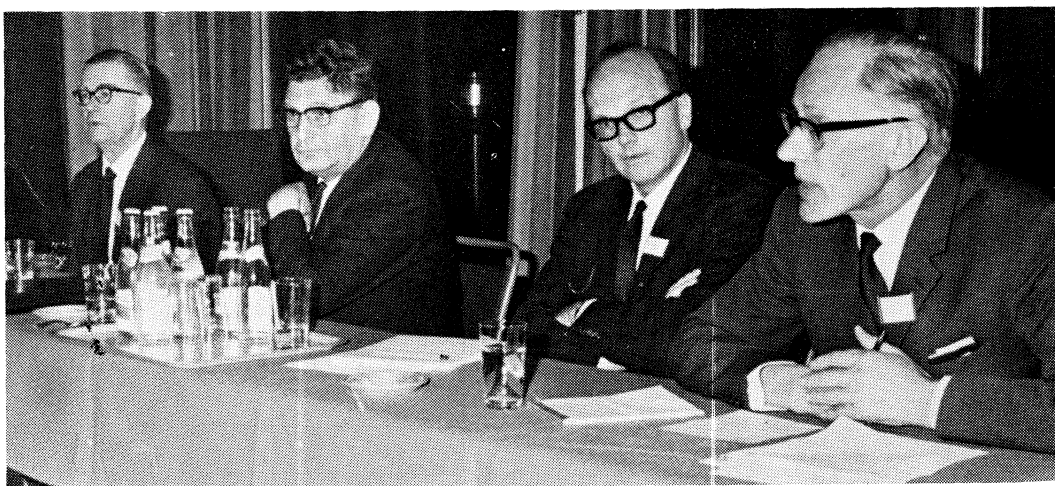
Situasjonen i undervisnings- og forskningssektorene gir i det hele tatt et skremmende bilde, og jeg anser et nordisk samarbeide viktigere på dette felt enn på noe annet. Fordelene vil også være størst for oss som er mest tilbakeleggende og kan dra nytte av Sverige i større grad enn omvendt. Det gjelder ikke bare å utvide den samlede kapasitet i disse sektorer. Viktigere er kanskje det forhold at i det moderne samfunn kreves det en så sterk økende spesialisering innenfor forskningen og undervisningen. Små land, som de nordiske, makter ikke å følge opp hver for seg på alle disse felter.

En fordeling av oppgavene mellom de nordiske land vil dermed muliggjøre en betydelig total kapasitetsøkning for det samlede Norden på disse områder.

Det sies ofte at Norden ikke er noe alternativ til EEC. Det er forsåvidt heller ingen som mener det. Et utvidet nordisk samarbeide er en forskole for et bredere internasjonalt samarbeide i fremtiden etter en eller annen føderal oppskrift. Idag er det viktigere å stille spørsmålet slik: Finnes det noe alternativ til et utvidet økonomisk samarbeide i Norden? Jeg tror ikke det finnes noe annet enn det statsminister Baunsgaard kalte «å sitte med hendene i skjødet». Hvis man mener at dette er et bedre alternativ enn å bygge ut samarbeidet i Norden, så er det et greit standpunkt. Men da må vedkommende også klart og åpent vedstå seg et slikt standpunkt. Det som ikke går lengre er å skyve det nordiske spørsmål til side med at vi skal avvente et EEC-medlemsskap, et medlemsskap som neppe noengang kommer, slik vi forestiller oss det. Etter de siste drøftelser mellom de Gaulle og Kiesinger er medlemsskapet i EEC skutt ut i en meget fjern fremtid. Det er i realiteten ingen som lenger våger å stå frem og antyde muligheten av en slik løsning før tidligst langt ut i 70-årene.

Er det så mulig å oppnå en løsning i Norden, etter de påtenkte retningslinjer som lå i statsministrenes vedtak i vår. Pessimismen synes å gripe om seg på forskjellige måter. Jeg har en liten følelse av at det er en formåls-pessimisme av samme karakter som den formåls-optimisme akkurat de samme grupper av det norske folk brukte for en tid siden når spørsmålet gjaldt medlemskap i EEC. Aftenposten slo som nevnt i forrige uke opp med stor overskrift på forsiden at det ikke blir noe av nordisk tollunion. For Norges vedkommende var bevismaterialet ikke mer enn den nevnte lederartikkelen i MVL's tidsskrift. For Danmarks vedkommende gjaldt det de kjente negative uttalelser fra industri og landbruk der nede. Hvis dansk næringsliv skulle

Utsnitt fra en av
rundeboards-
debattene.



tvinge den danske regjeringen til retrett, slik at danskene gjør et nytt hallingkast etter at de for 1½ år siden lanserte sin enegang til EEC, så for vel ½ år siden lanserte tanken om en like sterk økonomisk union i Norden som EEC for så å gjøre retrett, så vil vel det være i drøyeste laget selv til dansker å være. Jeg tror man skal være klar over at det sterkeste nordisk innstilte parti i hele Norden er det radikale Venstre i Danmark, og man skal også i sine vurderinger ta med det forhold at dette parti befinner seg i en spesiell posisjon, nemlig at andre samarbeidspartnere igjen kan komme på tale, om utviklingen skulle gjøre det nødvendig. Radikale Venstre har ikke særlig tilslutning hverken fra landbruket eller industrien. Også slike forhold bør man ta med i betraktningen i Norge, når mange nå setter sin lit til at danskene skal bruke veto mot tollunion denne gang.

For norsk næringsliv, som også i betydelig utstrekning er negativt innstilt, burde det også være grunn til å stille seg selv spørsmålet: «Hvilken regjering ønsker man skal være med på å utforme den fremtidige nordiske næringspolitikk, som åpenbart vil tvinge seg frem, den nuværende eller en regjering av en annen farve og kanskje også sammensetning.»

Personlig føler jeg meg ganske rolig på dette punkt. Det den nuværende regjering i Norge

ikke vil våge å gjøre våren 1969, det vil i tilfelle en annen regjering våge å gjøre våren 1970, — uten at timetabellen i realiteten vil bli noe forskjøvet. Jeg tror ikke den nuværende regjering i Norge ville overleve det om den alene skulle ta ansvaret for at de forhandlinger som statsministrene kommer sammen til i mars neste år, skulle mislykkes. Man behøver ikke å være noen stor spåmann for å kunne forutsi at en nordisk tollunion vil befinne seg på det program Arbeiderpartiet legger fram til våren. Med den labile politiske situasjon som vi har i dette land, må ingen se bort fra at dette forhold ville bety så pass mye for såpass mange av velgerne neste høst at det vil kunne få virkning og avgjørende virkning for valgutfallet.

Såvel det danske som det siste svenske valget, viste at de partier som har en klart formulert nordisk holdning i sin internasjonale samarbeidspolitik har fått øket velgertilslutning, mens mer typiske EEC-partier, som sosialdemokratene i Danmark, det danske bondevenstre og Det liberale Folkeparti i Sverige har lidd til dels betydelig tilbakeslag. Dette viser at opinionen, ikke minst ungdommen, i de nordiske land er på vei til å legge økende vekt på dette forhold. Det bør også være skriften på veggen for norske politikere.

Norges Rederforbund

søker sosialøkonom/siviløkonom for stilling som blir ledig ved årsskiftet i skipsfartspolitisk avdeling. Vi er ute etter en yngre økonom med samarbeidsevne og gode analytiske anlegg.

Noen bakgrunn fra internasjonalt betonet arbeide, og sprogferdighet — særlig engelsk — ønskelig.

Varierte arbeidsoppgaver, bl. a. på feltet internasjonal økonomi, herunder u-landsproblematikken, policy-utredninger i forbindelse med den aktuelle og fremtidige skipsfartspolitiske utvikling. Etter en introduksjonsperiode vil det være aktuelt å delta i internasjonale møter og skipsfartsforhandlinger.

Søknad sendes snarest, og innen 5. desember, til

NORGES REDERFORBUND

Rådhusgt. 25, Oslo 1.

Kan vår distriktspolitikk og våre primærnæringer møte utfordringen i et økonomisk samarbeid i Norden?



INNLEGG

VED

DIREKTØR REIDAR CARLSEN

Ordet «distriktsutbygging» er blitt et nytt begrep også i vårt land. Det har tatt tid å nå fram til en fullstendig anerkjennelse av dette begrep. Da Regjeringen i sin tid lanserte «Nord-Norgeplanen», var det vanskelig nok for den daværende statsminister å få de store næringsorganisasjoner til å medvirke til å få et så allsidig sammensatt styre for Nord-Norgefondet som mulig. Man hadde ingen tro på at det kunne være mulig for et statsorgan å «finne på noe» når ikke «de frie krefters spill» i det private initiativ kunne løse problemene. Senere har jo oppfatningene endret seg, ja endret seg så sterkt at de som engang var mest pessimistiske, i dag er blitt positive medarbeidere. Etter at «Nord-Norgeplanen» i 1961 ble utvidet til å omfatte hele landet, har vi opplevd at de politiske partier slåss om farskapet til idéen, noe vi som steller med Distriktenes Utbyggingsfond, er meget glade for. Vi håper da at de samme er like villig til å ta på seg bidragsplikten når den melder seg!

Senere har vi jo fått distriktsutbygging i de fleste land, selv i land som Danmark, Holland og Belgia, land ikke større enn et stort norsk fylke!

Vi er etter hvert blitt et folk på flyttefot. 160—170 000 pr. år eller ca. 1 million skifter

i løpet av 6—7 år boplass her i landet. Med andre ord ca. 5 % av befolkningen er i bevegelse for å finne seg nye bosteder. I Storbritannia flytter ca. 10 % av befolkningen, i U.S.A. 20 %. Folkeflytting er for øvrig ikke noe nytt i vårt land, det er bare blitt av en annen karakter. I tidsrommet 1850—1913 flyttet det i alt 760 000, de fleste til U.S.A.'s prærier og skoger. Folketallet i 1850 var på 1,4 millioner. I dag flytter de fleste ikke ut av landet, men fra utkantene og inn til de små sentra i bygdene, derfra til de større sentra og til byene. De store «magnetene» er Oslo, byene på begge sider av Oslofjorden, Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim. Selv fra fylker som Oppland og Hedmark har flyttingen til dels vært sterkere enn fra Nord-Norge, men nå ser det ut til at flyttingen fra disse to fylker er stoppet opp.

Den relativt store utflytting sammen med den sterke ekspansjon i vår industriutbygging, har selvsagt ført med seg sine vanskeligheter i tilvante og tradisjonelle forhold. Vi må jo ikke glemme at vi fra å være et beskjedent bondeland i 1900 i løpet av de siste 20 år er steget fram som et av Europas fremste industriland når det gjelder industriproduksjon pr. hode. Vi kan trygt stille oss ved siden av land

som Storbritannia, Frankrike og Vest-Tyskland. Det er faktisk bare Sverige og U.S.A. som ligger foran oss, muligens med henholdsvis 6—8 og 15—20 år!

Den voldsomme forandring i sammensetningen av yrkesbefolkningen fra vel 40 % i primærnæringene i år 1900 til knapt 20 % i 1960, fra 60 % til 80 % på sekundær- og tertiærnæringen på så kort tid måtte naturlig nok ryste samfunnet i sine sammenføyninger. Når vi så vet at det er primærnæringene som i det vesentligste er basis for busettingen i bygdene våre, mens det er sekundær- og tertiærnæringene som er tettstedenes og byenes «underlag», så forstår vi bedre den urbanisering som har funnet sted.

Hva er det som inntil det siste har vært lokaliseringsfaktorene for plassering av industri og medfølgende service-virksomhet? Stort sett kan vi si at det er tre hovedfaktorer 1) råstoffkildene, 2) kraftkildene og 3) kommunikasjonsmessige sentra, alle disse tre sett i forhold til hinannen og under en snever privatøkonomisk synsvinkel.

Jeg har tillatt meg å hevde et synspunkt som hittil bare har fremkalt et nedlatende smil. Min påstand er at vi i den fremtid vi går inn i, vil få en fjerde lokaliseringsfaktor som vil slå gjennom de tre nevnte og bli den vesentligste, samtidig som en mer og mer vil bli nødt til å søke et krysningspunkt for de privatøkonomiske og samfunnsøkonomiske interesser. Den faktor jeg tenker på, er den menneskelige faktor, betinget av trivsel.

Etter hvert som all virksomhet rasjonaliseres, mekaniseres og automatiseres, frigjøres den menneskelige manuelle arbeidskraft, men samtidig stiger kravet til arbeidskraftens kvalifikasjoner basert på ferdighet gjennom intellekt. I gamle dager kunne vi få feie gatene om vi hadde en sopelime eller en piasavakost, i dag må vi ha sertifikat for å få jobben!

Når almindannelsen gjennom nå snart 10-årig folkeskole tilsvarende en «gammeldags» artium (med tillegg av spesialutdannelse) vil dette skape mennesker med en ganske annen innstilling til trivsel enn det vi er vant til å kunne tenke oss. Men aller viktigst i denne forbindelse blir den virkning kvinnens frigjørelse i sitt eget sinn vil få i den fremtidige utbygging av industri og service-næringer.

Jeg søker å illustrere hva jeg mener med følgende:

Den dag vi får fullt utslag av den 10-årige almindannelse hos de mødre født av mødre med 9 års utdannelse, den dag er det disse som bestemmer hvor industrien med tjenesteytende næringer skal finne sin plass om eksklusivet som institusjon kommer til å fortsette.

Vi må ikke glemme at vi forlater en epoke hvor vi til sine tider opplevde hærer av arbeidsledige som søkte en jobb, vi skal inn i en tid hvor vi møter en hær av arbeidsgivere på jakt etter den best kvalifiserte arbeidskraft, og det i en verden hvor det faktisk talt er gjennomført felles arbeidsmarked og hvor avstandene er på god veg til å bli opphevet.

Hvordan vil vi så kunne møte den utfordring som måtte ligge i et felles nordisk marked? Vil en kunne drive distriktsutbygging? Etter min mening; ja, selvsagt.

For det første må en søke fram til mest mulig ensrettede regler for den offentlige medvirkning som må til. Distriktenes Utbyggingsfond er jo et finansieringsinstitutt som skal ta toppfinansieringen i prosjekter som blir tatt opp og gjennomført i det private initiativ. Støtten som gis i form av lån eller garanti, er rente- og avdragsbærende og skal i sin helhet betales tilbake. I tillegg til dette har vi adgang til å yte direkte bidrag til undersøkelser, planlegging, til flytting og oppstartning og til opplæring av arbeidskraften. I visse tilfelle kan en også gjøre bruk av skattefrie avsetninger.

I Sverige kan man på visse vilkår gi opptil 50 % nedskrivningsbidrag på prosjektets totale kostnad. Vi opplever da at det f. eks. bygges hoteller på norsk side med full belåning (ofte 80—90 %), mens det på den andre siden av grensen bygges svenske hoteller med sterk nedskrivning av anleggskostnadene. Men enda verre ble det hvis norske bedrifter vil flytte til Sverige for der å oppnå 50 % nedskrivningsbidrag som de ikke kan få i Norge.

Heldigvis har nå den norske Regjering satt ned et utvalg som skal se nærmere på de virkemidler som vi allerede har og for tilfelle komme med forslag om nye virkemidler om en mener dette er nødvendig.

Jeg tror det vil bli nødvendig med en nordisk investeringsbank, hvor vi bl. a. kunne gjøre oss nytte av det svenske kapitalmarked, det sett i sin videste sammenheng.

Det vil også bli nødvendig med en produksjonsdeling i Norden. Det påstås at i Sverige koster hver ny arbeidsplass 100—150 000 sv. kr. i grunnlagsinvesteringer. Samtidig som en har underbeskjeftigelse i hele Norden sett under ett, må Sverige drive sin industri med 175 000 utlendinger som med øvrige framleiemedlemmer nå utgjør ca. 500 000 i det svenske folkehemmet. At slike forhold er helt problemfrie, er vel nesten utenkelig.

Jeg er overbevist om at vi i et nordisk samarbeid må kunne finne former for distriktsutbyggingen som kan tjene helheten i Norden på beste måte med den følge at det enkelte land på lang sikt kan ha fordel av det.

VED

DIREKTØR OLAV BORGAN



Min oppgave i dette samtaleprogram vil være å gjøre rede for den virkning et utvidet økonomisk samarbeid i Norden kan få for landbruket og for landbrukets rolle i distriktene.

Virkningene for landbruket kan ikke bedømmes uten at det først blir presisert hvilken form for økonomisk samarbeid det kan være tale om. Den mest vidtgående form for økonomisk samarbeid må vel være det økonomiske fellesskap slik det i EEC søkes utbygget på grunnlag av Roma-traktaten. Det ville i Norden bety et felles marked med avskaffelse av alle hindringer for den internordiske handel med landbruksvarer.

For skogbruket og for pelsdyravl som er eksportorienterte, ville dette ikke ha noen betydning. Men for det egentlige jordbruk ville resultatet etter alt å dømme kunne bli katastrofalt. I det vesentlige ville situasjonen bli den samme i Sverige og Finland.

De nordiske land har på grunn av Danmark et stort overskudd av alle husdyrprodukter. I et felles marked ville dette overskudd trykke produsentprisene i de andre 3 land, hvor vilkårene for jordbruksproduksjonen er mindre gunstige, ned på et helt ulønnsomt nivå. De nordiske land eksporterer vel en tredjedel av sin produksjon av meieriprodukter og svinekjøtt, mens eksporten av storfekjøtt er omtrent en femtedel av produksjonen. Produksjonen av matkorn dekker ikke behovet, og netto import tilsvarende 10—15 % av forbruket. Det er også netto import av fórkorn, og importen av sukker er betydelig.

Økning av matkorn- og sukkerproduksjonen i Danmark og Syd-Sverige ville ikke løse noe problem, da det bare ville føre til en forholdsvis uvesentlig nedgang i husdyrproduksjonen. Norden er og vil fortsatt være et overskuddsområde for jordbruksprodukter som hører hjemme i den tempererte sone.

Det kunne være problematisk nok for produsentene å gå over fra å være et importland til å bli en del av et overskuddsområde selv om markedsforholdene var noenlunde normale. Men som kjent er de internasjonale markeder

for jordbruksvarer for tiden helt kaotiske på grunn av en overproduksjon som riktignok er av en helt ubetydelig størrelse når den sees i relasjon til det totale forbruk, men som med de spesielle forhold som gjør seg gjeldende i produksjon og forbruk av jordbruksvarer, er tilstrekkelig til å presse prisene ned på helt urealistiske nivåer. Som eksempel kan jeg nevne at smør er blitt frembudt av eksportører i EEC til en pris som tilsvarende 2 kroner pr. kg, mens det i EEC regnes med at produksjonskostnaden er omlag 15 kroner pr. kg.

Et nordisk fellesmarked for jordbruksvarer er ikke en brukbar løsning. Men det er jo heller ikke det eneste alternativ for et utvidet økonomisk samarbeid. Tar vi for oss deklarasjonen fra det nordiske statsministermøte i København 22.—23. april 1968, vil vi se at det er tale om et jordbrukspolitisk samarbeid som skal omfatte en gradvis utvikling av samhandelen med jordbruksvarer, bl.a. gjennom nordiske preferanser, fjernelse av det industrielle beskyttelseselement i toll og avgifter på industrielt bearbejdede jordbruksvarer, samarbeid om eksport til tredjeland og tiltak som tjener til å fremme landenes tilpassing til et felles nordisk marked og en nordisk jordbrukspolitikk som harmonerer med integrasjonen i Europa.

Når man ser på dette arbeidsprogram fra et norsk jordbrukssynspunkt, synes deklarasjonens punkt om preferanser å være forholdsvis ubetenkelige så lenge det gjelder en import til supplering av vår egen produksjon. Slik preferanse praktiseres faktisk allerede så langt det er forenlig med våre forpliktelser etter internasjonale og tosidige handelsavtaler. Spørsmålet blir hovedsakelig hvor langt en finner å kunne gå innen rammen av en nordisk avtale om økonomisk samarbeid. Avskaffelse av det industrielle beskyttelseselement for industrielt bearbejdede jordbruksvarer er ikke så enkelt, da det ikke alltid er så lett å avgjøre hva som er industribeskyttelse.

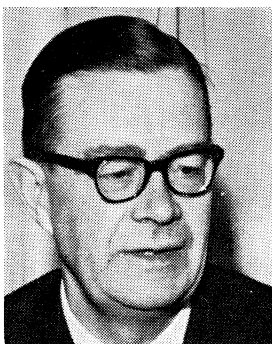
Det som særlig kan volde problemer er den virkning en avtale om nordisk økonomisk samarbeid kan få for våre importordninger, og

den langsiktige virkning av en tilpassing til et felles nordisk marked. Det er ennå for tidlig å ha noen bestemt oppfatning av problemenes omfang, men det kan nok være grunn til uro.

Det er ikke uten grunn at primærnæringsenes problemer i dette program er koblet sammen med distriktsutbyggingen. Det er nok så at man med distriktsutbygging forbinder utvikling i nær sagt alt annet enn jordbruk. Helt riktig vil imidlertid ikke en slik oppfatning være. Rett nok er det så at utviklingsmulighetene for jordbruk og landbruk i det hele er begrenset, og at sysselsettingen i landbruket i alle fall må bli mindre. Men i de distrikter som har store utbyggingsproblemer gjelder det å nytte alle reelle muligheter, også de en kan finne i landbruket. Enda viktigere er det kanskje at landbruket i disse distrikter så å si må kjempe en baktroppkamp i distriktsutbyggingen.

gen. Skal økonomisk utbygging av distriktene kunne gjennomføres, må befolkningsreduksjonen holdes innen visse grenser. Blir befolkningen i primærnæringene for sterkt uttynnet før utbygging av sekundær- og tertiærnæringer får tilstrekkelig stort omfang, kan hele innsatsen vise seg å være forgjeves. Det tempo vi kan oppnå i utbyggingen av annen virksomhet, vil således også være med å bestemme jordbrukets rolle.

Det er denne sammenheng som gjør at jordbrukets stilling under et utvidet økonomisk samarbeid i Norden også kan få vidtrekkende virkninger for distriktsutbyggingen. Det er jo som regel slik at de økonomiske svake distrikter også har de minst gunstige forhold for landbruket. De vil derfor være mest utsatt om utviklingen skulle føre til vanskeligere vilkår for denne næring.



INNLEGG

VED

DOSENT HANS HELI

«Kan vår distriktspolitikk og våre primærnæringer møte utfordringen i et økonomisk samarbeid i Norden?»

Jeg er bedt om å gi et svar på dette spørsmål forsåvidt gjelder kysten og vår fiskerinnæring.

Det er ikke klart hvilken «utfordring» et økonomisk samarbeid i Norden representerer spesielt i denne forbindelse. Man kan imidlertid stille spørsmålet om hvordan denne næringsgren og de distrikter hvor den har sitt tyngdepunkt, møter utfordringen i dag, eller den utfordring som alltid er tilstede. Eller mer presis: bestreber man seg på å maksimere nasjonalproduktet ved en optimal tilpassing av produksjonsfaktorene og utnyttelse av råstoffgrunnlaget under de bibetingelser som ligger i naturforholdene og sosiale hensyn? Er man langt fra en optimal tilpassing, beveger man seg henimot en slik, eller bort fra? Hvis dette

spørsmål kan besvares, er det kanskje mulig å si noe om hvor det nye optimumspunkt vil ligge når den nordiske «utfordring» blir virkelig.

For nokså mange år siden er det stilt opp en målsetting om overgang til fiske med større fartøyer som grunnlag for råstofftilførsel til helårsdrift i industrien. Distriktenes Utbyggingsfond har spilt en ledende rolle i oppbyggingen av en moderne industri, og man er kommet et godt stykke på vei.

Fiskeri-politikken har imidlertid i de siste år motvirket denne utvikling. Mens antallet er økt av fiskere med småbåter som begrenser sin virksomhet til en relativt liten del av året i det lokale kystfiske, holdes utbyggingen av en havgående fiskeflåte tilbake. Industrien får for lite råstoff i vinterhalvåret og har unyttet kapasitet. Det sløses med ressurser! Dette gjelder torske- o. a. fiske, men ikke for silde-

fisket. Der har det vært overinvestering i store fartøyer. Disse går imidlertid ikke godt til havfiske i de nordlige fiskerike farvann. På denne konto har det således også vært en sløsing med ressurser!

Hvis man tok fatt igjen og påskynnet anskaffelsen av havgående fartøyer, hvoriblant trålere, ville industrikapasiteten kunne utnyttes. Det ligger en nettogevinst og venter. Økt sysselsetting og inntekt på mange steder ville et stykke på vei løse «distriktsproblemet».

Havforskerne antar at man er inne i en langtidsperiode med avtagende råstoffgrunnlag. Det er gjennomgående for lite fisk! I de siste år har det imidlertid i våre farvann vært ganske bra tilgang, — i Finnmark siste år særdeles rikt. Prisen fra fisker til fabrikk har imidlertid for viktige anvendelser vært satt så høyt at det ville vært tapbringende å produsere. Man har fått såkalt «fiskestopp». Fiskere, arbeidere, fabrikker og eksportorganer har «gått ledig», mens råstoffet har vært lett tilgjengelig. Når båt og utrustning og mottak på land står klar, kan råstoffet nesten sies å være «gratis».

Bransjefolk har påvist at den rike fisketilgang i Lofoten sist vinter på langt nær ble utnyttet p. g. a. prisfastsettelsen. Videre; da borgerkrigen i Nigeria medførte stopp i tørrfiskeksporten dit, var samtidig prisen til salting, som alternativ anvendelse, — satt så høyt at fiske og produksjon ikke kom igang i tilnærmet vis den utstrekning som salgsmulighetene innbød til. Den krise som nå har medført store inntektstap og håpløshet, særlig i Finnmark, har for en del sin årsak i dette forhold. Eksportører og produsenter har gjennom lang tid vist til at betydelige råstoffmengder kunne anvendes om prisen ble tilpasset verdensmarkedet. Hvilke grunner de bestemmende organer har hatt for å sette en pris på den nevnte anvendelse nesten 50 pst. høyere enn for samme råstoff anvendt til filet, er ikke lett å se. Det nevnes i denne forbindelse at Island, som var i samme situasjon som Norge, langt på vei kompenserte nedgangen i tørrfisk ved øking i saltfiskproduksjon. Disse eksempler viser at det sløses med ressurser også på kort sikt.

Omkring denne politikk, og for å opprettholde dens «prinsipper», praktiseres og kreves ytterligere skjerpning av eksportforbud, importforbud, landingsforbud, utvidet fiskerigrense, dirigering av fangst og produksjon,

sentralisering av salg og eksport, avdrags- og rentefrie lån, og — (som en konsekvens!) stadig stigende bidrag — fra statskassen.

En viss beskyttelse av næringsgrunnlaget for en kystbefolkning som har sitt vesentlige livsgrunnlag i en såpass usikker virksomhet som fiske synes nå å være akseptert i internasjonal politikk. Dette synes også å gjelde innenfor EEC og man må gå ut fra at våre nordiske kolleger vil godta det. Men en oppbygging av restriksjoner og subsidier for *hele* næringen kan man ikke vente å få godkjenning for. Da Norge eksporterer nær 90 pst. av produktene av fisk og således er en typisk eksportnasjon vil mottiltak fra andre nasjoner overfor våre reguleringer kunne påføre oss større skade enn den gevinst vi måtte tro vi kunne høste av våre egne. Det er allerede tale om økt subsidiering i andre land under henvisning til Norge. I den utstrekning flere land vil bygge opp en næring under beskyttelse og redusere sin import fra Norge, vil man stå overfor en ny omgang av ressurs-tap.

Men hvis man, før det kommer så langt, påny begynner å bevege seg etter den vei som er pekt ut i målsettingen og utnytter de ressurser man allerede har, samtidig som den forholdsvis beskjedne kapitalutvidelse som næringen har behov for på kortere sikt blir effektivert, vil en diskusjon om det nordiske samarbeide på dette felt kunne bli både interessant og positiv. En viss spesialisering i produksjon vil falle naturlig. Utvidet adgang til landing av fisk kan diskuteres o. s. v. Men man må ikke tape av syne at Norge har verdensmarkedet som basis og derfor må innrette fiskeripolitikken etter det.

På tross av mye ufornuft og høylydt tale har fiske, produksjon og eksport også i de siste år gitt resultater. Mulighetene for et større produkt — med de samme ressurser — er tilstede, når endel hindringer kan fjernes.

Distriktspolitikken på kysten, som i innlandets bygder, må dog ha et videre siktemål enn å basere seg på en enkelt næringsgren. Der trenges en kombinasjon av naturlige muligheter for lønnsom produksjon, offentlige grunnlagsinvesteringer, et godt skoletilbud under langsiktig prognose. Politikken på dette felt er såpass integrert med hele vår økonomiske politikk i dag, at den forsåvidt berøres av den form det nordiske samarbeide kommer til å få.

Kapitalproblemene ved nordisk og europeisk integrasjon



AV

UNDERDIREKTØR EGIL BAKKE

I norsk økonomisk debatt har uttrykket «kapitalproblemene» alltid vært knyttet sammen med slike ting som finansiering av investeringene og underskott i utenriksøkonomien. Dette har sammenheng med den økonomiske politikk som ble utformet umiddelbart etter krigen og som bl. a. tok sikte på å sikre en rask økonomisk vekst ved å holde et høyere investeringsnivå enn det vår egen sparing gjorde mulig.

I samtlige nasjonalbudsjett og langtidsprogram som er lagt fram siden, bortsett fra 1969-budsjettet, har det vært gitt uttrykk for at den økonomiske politikk er lagt opp med sikte på å operere med underskudd i utenriksøkonomien. Dette har selvsagt ikke vært noe mål i seg selv, men en har vært villig til å akseptere underskudd i utenriksøkonomien som en konsekvens av investeringspolitikken. En viss tid kunne underskuddene dekkes ved bruk av de valutareserver som var lagt opp under krigsårene. Det var imidlertid klart at vekstpolitikken og investeringspolitikken i hovedsak måtte baseres på kapitalimport fra utlandet. De private og offentlige låneopptak i utlandet har da også i årene etter krigen til sammen vært meget store, endog større enn de samlede underskudd i utenriksøkonomien. I perioden 1946—1967 beløp Norges driftsunderskudd overfor utlandet seg til omlag 14 milliarder kroner. Valutabeholdningen har imidlertid i samme tid økt vesentlig fra noe over

1 milliard kroner til over 8 milliarder kroner ved utgangen av august i år. Tabell 1 viser hvorledes det utenriksøkonomiske underskudd for perioden 1960—1965 er dekket ved opplåning i utlandet.

Det går fram av tabellen at opplåningen i denne perioden oversteg underskuddet med vel 4,2 milliarder kroner og at valutabeholdningene økte med dette beløp.

Hvis vi stiller spørsmålet om hvorfor det skjer norsk opplåning i utlandet, er det tradisjonelle svar at opplåningen finner sted for å skaffe den valutamessige dekning for det underskudd i utenriksøkonomien som vi ønsker å ha og som er resultatet av at vi gjennomfører investeringer utover vår egen sparing.

I årene umiddelbart etter krigen var det slik at tilbud om kapital fra utlandet kunne være en tilstrekkelig grunn til at det ble gitt de konsekvenser, løyver og lisenser som var nødvendige for at den planlagte investering kunne gjennomføres. Men etterhvert, spesielt etter at det kortsiktige dollarmarked i Europa vokste fram og etter at det fra begynnelsen av 1960-årene ble mer og mer nødvendig å føre en stram innenlandsk kredittpolitikk, har kapitalimporten til Norge til dels vært langt større enn det myndighetene regnet med eller forutsatte på forhånd. Det fremgår av tabell 1 at størsteparten av kapitalimporten i de senere år er foretatt av låntakere som i og for seg ikke har hatt behov for eller interesse av å skaffe

valuta. For de fleste låntakere har formålet vært å skaffe *kreditt* for å finansiere sine investeringer.

Tabell 1.

Omfanget av utenlandsopplåningen i 1960—67
(mill. kroner).

Vare- og tjenesteunderskott	5 553
Rente- og stønadsunderskott	2 851
I. Samlet driftsunderskott	8 404
Dekket med:	
Statslån	÷ 171
Kommunelån	1 730
Rederlån	4 996
Andre langsiktige lån	2 727
Annen kjent kapitalinngang	2 193
II. Sum opplåning i utlandet	11 475
III. Uforklart differanse	1 192
IV. Økte valutabeholdninger	
(II + III ÷ I)	4 263

Utenlandsopplåningen har ofte i den senere tid ikke skjedd som et ledd i en bevisst politikk, men har muligens til dels skjedd på tvers av den erklærte politikk som har gått ut på å begrense kreditttilgangen. En vesentlig del av utenlandsopplåningen i de senere år må antas å ha skjedd fordi kommuner, offentlige foretak og private bedrifter på denne måte har kunnet unngå eller omgå de innenlandske kredittrestriksjoner.

Mens man fortsatt har gått inn for en betydelig kapitalimport, har det vært nødvendig å basere den innenlandske kredittpolitikk på visse forutsetninger om omfanget av den kommunale og private opplåning i utlandet. Da man klarere fikk inntrykk av at de innenlandske kredittrestriksjoner direkte førte til at opplåningen i utlandet ble større enn forutsatt, ble det fra 1966 fastsatt et bestemt tak over inngangen av kapital fra utlandet til kommuner og private. Tilsvarende er det for de senere år fastsatt tak over den direkte kapitaltilgang fra utlandet til kommuner og private.

Begrunnelsen for å gå til slike skritt som å fastlegge rammer for kapitalinngangen fra utlandet, kan i det store og hele sies å være de samme som de argumenter som anvendes for i det hele tatt å drive en kredittpolitikk med sikte på å påvirke omfanget av kreditttilførslen til private, kommuner og foretak i sin alminnelighet. Det foreligger selvsagt mange metoder og måter å arbeide seg fram til konklusjoner på, når det gjelder å fastsette hvilke mål som bør settes for den kredittførsel som skal finne sted.

I mange land, muligens i de fleste land, foretas det ingen bestemt målfastsetting. Myndig-

hetene leser fortløpende av visse måleinstrumenter som seddelomløpet, bevegelser i valuta-beholdningene eller andre og forsøker å regulere kreditttilgangen fra måned til måned. I Norge har man i de senere år i samband med utarbeidningen av nasjonalbudsjettet og økonomisk-politiske opplegg for kommende år, på grunnlag av anslag over investeringsutviklingen, spareutviklingen og underskuddet i utenriksøkonomien — alt i løpende priser, søkt å beregne hvilken kreditttilgang som harmonerer med den realøkonomiske utvikling som det tas sikte på. De forskjellige virkemidler må så anvendes for at vi skal få den kredittutvikling som svarer til opplegget. Det er klart at kredittanalyser av den type som er søkt gjennomført i Norge i de senere år alltid vil kunne diskuteres. Det finnes ingen metode som gir et «riktig» svar. Selv om man har et svar som man stort sett er enige om når det gjelder hvilken total kreditttilførsel som bør aksepteres, vil det kunne være stor grad av uenighet om hvorledes denne kreditttilførsel bør være sammensatt. Den uenighet man ofte registrerer mellom forskjellige personer og etater og institusjoner om utformingen av kredittpolitikken skyldes ofte ulike vurderinger av hvilket vekstpotensial vi har i vår økonomi og i hvilken grad disse vekstmuligheter kan utnyttes ved en sterkere kreditttilførsel. Selv om det er slik at man ut fra generelle hensyn og ut fra en totaløkonomisk analyse har kommet til at det er absolutt nødvendig å holde igjen på den samlede kredittkspansjon for å unngå press i økonomien og for å unngå et for stort underskudd i utenriksøkonomien, kan det likevel anføres at en ytterligere selektiv kredittøking ikke vil ha skadelige virkninger om den er av slik karakter at den helt ut fører til realisering av prosjekter som medfører bedre utnytting av innenlandske ressurser eller eventuelt fører til utnytting av innenlandske ressurser som på forhånd i det hele tatt ikke var tatt i bruk i produksjonen. Selv om vi har et alminnelig sterkt press i økonomien, vil det som oftest være distrikter med manglende sysselsetting eller eventuelt med arbeidsløshet og i den utstrekning det er mulig å få realisert prosjekter som fører til bedre utnytting av arbeidskraften i disse distrikter, vil dette kunne aksepteres, selv om det medfører økt kreditttilførsel utover det nivå en ellers har funnet å gå inn for.

Nå er det ganske klart at i praksis vil det ikke være mulig å gjennomføre prosjekter som utelukkende tar i bruk lokale ressurser som tidligere ikke var fullt utnyttet. Større kraftutbyggingsprosjekter eller industrisingstiltak som blir lagt til distrikter med underbeskjeftiget arbeidskraft vil nok i stor utstrekning løse de lokale sysselsettingsproblemer og derved bidra til å øke nasjonalproduktet sterkere enn vi ellers ville kunne oppnå, men vil også i stor grad konkurrere om ar-

beidskraft andre steder fra, arbeidskraft som allerede på forhånd er fullt beskjeftiget i annen virksomhet. Det er mulig at det nesten alltid vil gå an å presse en noe større vekst ut av vår økonomi på kort sikt ved å øke etterspørselen, bl. a. ved å tillate en større kreditt, men bivirkningen av en slik kredittøkning vil kunne være et prispress og et kostnadspress som på lengre sikt vil skade vår konkurranseevne og bidra til redusert vekst.

Man kan så stille spørsmålet om kapitalimport fra utlandet står i noen særstilling, slik at denne form for kreditt ikke bør være underlagt samme vurdering eller samme restriktive tiltak som den innenlandske kreditttilførsel for øvrig.

På en måte kan man si at kreditttilførsel i form av kapitalimport fra utlandet står i en særstilling. I første omgang betyr nemlig opplåning i utlandet at utlandet er villig til å stille sine ressurser til disposisjon for oss. Når man kontraherer et skip i utlandet som betales i utenlandske lån eller importerer en maskin fra utlandet som finansieres ved leveringskreditter fra produsenten så vil dette si at vi har fått et tillegg til våre ressurser for øvrig. Men det samme resonnement må anvendes her som når det gjaldt spørsmålet om økt kreditt til distriktene, at kapitalimport som nyttes til å finansiere import av kapitalutstyr nesten uvegelig også vil kreve og forutsette innsats av norske ressurser ved siden av, og ytterligere kreditttilgang fra utlandet kan ikke tillates. Disse norske ressurser er allerede på forhånd fullt utnyttet.

Ofte møter man det argument at kapitalimporten allikevel bør slippes til og bør skje utover de rammer som er satt, fordi opplåningsmulighetene i utlandet vil kunne svikte i fremtiden. Det kan derfor sies at vi må sikre de

langsiktige lån en kan få så lenge det er mulig, og at man heller, for å unngå et inflasjonspress, må skjære tilsvarende ned på den innenlandske kreditttilførsel. Problemet er imidlertid at dette er nesten umulig å få til — i alle fall ikke uten innsats av så hardhendte reguleringsmetoder at de fleste ville kvie seg for det. Problemet ville jo for øvrig heller ikke bare være å presse den innenlandske kreditttyting tilsvarende ned. I den utstrekning man ikke var villig til å akseptere den investerings-sammensetning som følger av at utenlandsk-opplåningen tradisjonelt går til å finansiere investeringer i skip, kraftutbygging og kapitalintensiv storindustrireiseing, måtte en, hva vi kunne kalle «for høy» kapitalimport også kreve omfordeling av den innenlandske kredittforsyning på de forskjellige låneformål, slik at vi totalt sett fikk en harmonisk og ønsket investeringssammensetning. En slik omfordeling vil heller ikke være lett å få til.

Etter min mening er det uomgiengelig nødvendig at kapitalimporten fra utlandet undergis en tilsvarende vurdering som den innenlandske kreditttilgang og at kapitalimporten fra utlandet tilpasses det kredittopplegg som er blitt utformet overfor banker, statsbanker, livsforsikringsselskaper og obligasjonsmarkedet og overfor andre norske kredittinstitusjoner. Jeg tror dette resonnement vil være riktig for de aller fleste land, men spesielt riktig tror jeg det er i relasjon til norsk økonomi. Forholdet er nemlig at med den utadvendte karakter som norsk økonomi har, og med den forbindelse våre investorer og vårt næringsliv har med utenlandske lånytere, så har kapitalimporten fra utlandet i enkelte år utgjort mer enn 25 pst. av den samlede kreditttilførsel til finansiering av norske investeringer. Dette framgår av tabell 2.

Tabell 2.

Kreditt-tilførsel, sparing og underskottet i utenriksøkonomien. Mill. kroner

	1963	1964	1965	1966	1967
1. Statsforvaltningens netto finansinvestering ..	617	503	620	1 163	1 910
2. Øking i andre sektors fordringer	3 343	4 220	4 878	4 467	4 892
3. Underskott i utenriksøkonomien	1 286	530	730	1 153	1 340
Sum = samlet kreditt-tilførsel til kommuner og private	5 243	5 253	6 228	6 783	8 142
herav:					
4. Direkte opplåning i utlandet	1 354	715	1 776	1 206	2 553
5. Innenlandsk kreditt-tilførsel ¹⁾	3 892	4 538	4 452	5 577	5 589

¹⁾ Omfatter også kredittinstitusjonenes utlån stipulert i utenlandsk valuta. Kredittinstitusjonenes egen opplåning i utlandet er ikke med i tabellen.

Hvis det er slik at det er riktig for myndighetene å ta sikte på å influere på omfanget av den samlede kreditttilførsel for å hindre inflasjon og for å sikre full sysselsetting og en balansert ekspansjon, og hvis det er riktig i samsvar med dette opplegg å bruke innvilgningsbudsjetter overfor statsbankene, underlegge obligasjonsemissjoner en godkjenningsplikt, fastsette kvoter for kredittforeninger o. l., operere med tilleggsreservekrav og likviditetsreservekrav overfor forretningsbanker og sparebanker og gjennom avtaler med livsforsikringsselskaper å pålegge disse en plasseringsplikt, så vil det være helt urasjonelt og urimelig om ikke den fjerdepart av kreditttilførselen som tilfeldigvis kommer i form av direkte kommunale og private lån i utlandet, ikke også skulle undergis tilsvarende økonomisk kontroll som utlånsøkingen fra de norske kredittinstitusjonene. Hvis man nemlig gjennom forskjellige tiltak søker å holde utlånsøking fra de norske låntakere innenfor snevre rammer vil låntakerne naturlig søke å kompensere de reduserte lånemuligheter ved å ta opp lån i utlandet. Fordi man etter hvert er blitt flinkere til å utnytte lånekildene i utlandet og delvis fordi lånemulighetene i utlandet har økt, ville situasjonen i de senere år ha vært den at kreditttilgangen fra utlandet til norske investorer lett ville kunne blitt langt større enn den faktisk har vært, om myndigheten ikke samtidig hadde satt grenser for denne form for kreditter og anvendt valutareguleringen og andre virkemidler for å håndheve disse grenser.

For å summere opp foreløpig:

Vårt kapitalproblem i relasjon til utlandet har således på mange år *ikke* vært det å skaffe oss lån eller andre kreditter i utlandet, men å styre omfanget og sammensetningen av denne del av kreditttilførselen. Denne endrede problemstilling er av avgjørende betydning når en skal vurdere de ulike former for internasjonalt økonomisk samarbeid som finner sted og de integrasjonsbestrebelse vi står overfor. Et sentralt ledd i de fleste internasjonale samarbeidsorganisasjoner vi har vært med i og i de integrasjonsplaner som foreligger er nettopp at de nasjonale restriksjoner på kapitalens bevegelse mellom landene skal avvikles. Dette vil skape problemer, jeg vil i det følgende gå mer inn på denne problemstilling og behandle spørsmålet i første rekke slik det melder seg i forhold til vårt medlemsskap i OECD og dernest i relasjon til medlemskap i EEC og i relasjon til et nærmere nordisk økonomisk samarbeid.

Gjennom medlemsskapet i OECD har Norge påtatt seg forpliktelser til å liberalisere sin utenrikshandel. Gradvis har vi forlatt de aller fleste former for direkte eksport- og import-

restriksjoner, i samsvar med den overbevisning at de forskjellige land gjennom en internasjonal arbeidsdeling vil kunne utnytte sine evner og sin produksjonskapasitet på den mest gunstige måten. Denne utvikling har ikke foregått uten ganske mange betenkeligheter fra norsk side, og særlig på grunn av den forholdsvis spesielle sammensetning av vår import fra utlandet har vi også opprettholdt unntaksbestemmelser i forhold til den generelle liberaliseringskode temmelig lenge. Fortsatt gjelder det spesielle importregler for skip. Men den alt overveiende del av den ordinære import er formelt frigitt.

For å gjøre liberaliseringsbestemmelsene effektive, tok OECD opp spørsmålet om ikke landene samtidig som de frigav sin eksport og import av varer og tjenester også burde liberalisere internasjonale kapitalbevegelser, og da i første rekke de kommersielle varekreditter. Formålet med en slik liberalisering av kapitalbevegelsene var å søke å hindre at landene på den ene side gav opp de formelle import- og eksportlisensieringsordninger, mens de gjennom kreditttiltak og valutarestriksjoner hindret den internasjonale varehandel som det var meningen å stimulere. I OECD ble det imidlertid vedtatt å arbeide for en mer fullstendig frigivning av internasjonale kapitalbevegelser, ikke bare en frigivning av de kommersielle kreditter som direkte knytter seg til varehandelen, men til finansielle transaksjoner overhodet.

Fra norsk side er det ved flere anledninger gitt uttrykk for tvil om berettigelsen av fortsatt internasjonal kapitalliberalisering uten tilsvarende parallelle tiltak med sikte på å koordinere den internasjonale økonomiske politikk. Det er påpekt at en fortsatt ensidig kapitalliberalisering kan bety at de nasjonale myndigheter ikke vil være i stand til å sikre den ønskede utenriksøkonomiske balanse, og heller ikke holde den innenlandske etterspørsel i tømme, med prispress og kostnadsstigning til følge. Ukontrollerte internasjonale kapitalbevegelser vil også kunne fremtvinge slike økonomiske forhold i de enkelte land at de primære realøkonomiske mål som er stilt opp ikke vil kunne la seg realisere.

Disse problemer er større for de små land enn for de store. Kapitaltilgangen fra utlandet til norske kommuner og foretak utgjør som nevnt en betydelig del av den samlede kreditttilgang. Selv forholdsvis små endringer i omfang av kreditten fra utlandet vil kunne skape helt nye og utilsiktede forhold for den indre økonomi. For større land vil vanligvis ikke internasjonale kapitalbevegelser få tilsvarende interne økonomiske konsekvenser. Selv store endringer av kapitaltilgangen til eller fra Tyskland, Frankrike eller USA ville bare ha en marginal innflytelse på den samlede etterspørsel i disse land. Allikevel har en eksempler på at disse økonomier har beskyttet seg mot virk-

ningene av en for sterk kapitaltilstrømning eller kapitalutgang.

Spørsmålet om avvikling av nasjonale restriksjoner på kapitalens bevegelighet mellom land som er medlem av en økonomisk union eller som på annen måte har en intimt samordnet økonomisk politikk, stiller seg ganske annerledes. I traktaten for Det Europeiske Økonomiske Fellesskap er det bestemt at kapitalen skal kunne bevege seg fritt mellom medlemslandene i den utstrekning det er nødvendig for at fellesskapet skal funksjonere etter sin hensikt. I praksis har imidlertid ikke Fellesskapet gått særlig lenger enn de øvrige OECD-land i retning av å liberalisere kapitalbevegelsene. Men i prinsippet må en, om en skulle bli medlem, akseptere en langt mer videregående liberalisering av internasjonale kapitalbevegelser enn det vi hittil har gått med på. Selv om vi blir medlemmer av EEC, vil vi kunne beholde de fleste av våre penge- og kredittpolitiske virkemidler. Såvidt jeg forstår er det ikke noe verken i Roma-traktaten eller i Fellesskapets senere politikk som skulle gjøre det umulig å fortsette med statsbanksystemet, emisjonsregulering, likviditetsregulering, plasseringsplikt for livsforsikringsselskapene om det måtte være ønsket. Men vår valutaregulering måtte i prinsippet i hovedsak avvikes. Og dette ville ha store konsekvenser. For det første ved at vi ikke lenger på samme måte som nå ville kunne styre omfanget av den samlede kreditttilgang. På den annen måte ved at vi heller ikke kunne hindre at en betydelig del av vår egen sparing ble plassert i utlandet; om ikke direkte av sparerne, så av de institusjonelle mellomledd — banker, forsikringsselskaper, fond o. l. Dette ville igjen antakelig bety at den sørnorske rentepolitikken måtte avvikes eller i alle fall modereres. En eventuell renteøkning for å motvirke kapitaleksporten, ville også redusere rentefordelene ved å oppnå finansiering på det norske marked framfor i utlandet og ville således stimulere interessen for å ta opp lån i utlandet. Det er således ikke min mening å si at faren ved å oppgi kontrollen med kapitalbevegelsene til og fra utlandet er at vi vil lide et kapitaltap eller få en for stor kapitalimport — det kan være at tendensene vil utjevne hverandre —, men usikkerheten vil øke og effektiviteten av de tradisjonelle økonomisk-politiske virkemidler vil bli redusert.

Det er derfor mulig at vår styringsmekanisme når det gjelder kredittpolitikken i en slik situasjon i større grad enn nå må ta sikte på å påvirke etterspørselen etter kreditt, framfor kreditttilgangen.

Det vesentlige synes imidlertid å være at disse problemer i hovedsak må søkes løst ved å etablere en felles økonomisk politikk for det integrerte område en her vil ha. I Roma-traktaten er det forutsatt at det skal utvikles en felles politikk på en rekke områder, bl. a. en samordnet konjunkturpolitikk. Valutapolitikken

er også et spørsmål av felles interesse for medlemslandene.

Hvis dette opplegget følges kan en si at de problemer som tradisjonelt knytter seg til betalingsbalansen mister noe av sin opprinnelige betydning. Kapitalbevegelser mellom medlemslandene i et integrert økonomisk område vil måtte vurderes på samme måte som kredittstrømmer mellom landsdelene i et enkelt land. Disse er påvirket av vekstmulighetene, markedsforholdene, kostnadssituasjonen og andre forhold. De vil kunne skape lokale pressområder, men vil *ikke* føre til betalingsbalanseproblemer i tradisjonell forstand. Valutapolitikk i et integrert økonomisk område vil etterhvert miste sin opprinnelige betydning. Spørsmålet vil bli å føre en økonomisk politikk, herunder en penge- og kredittpolitikk, som kan skape balansert vekst for området som helhet. Dette vil forutsette at det utvikles nye virkemidler i den økonomiske politikk, virkemidler som kan virke på det integrerte område under ett, til avløsning av de virkemidler de enkelte land har måttet gi opp.

Nå ser vi imidlertid at de enkelte medlemsland i Fellesskapet hittil har vært svært tilbakeholdne med å gjennomføre traktatens kapitalliberaliseringsbestemmelser. Det såkalte direktiv nr. 3, som er Kommisjonens forslag om ytterligere vidtgående liberaliserings tiltak, har foreligget i mange år, men har ikke ført til noen beslutning. Dette henger såvidt jeg forstår nettopp sammen med at den økonomiske politikk forøvrig — av forhold vi stort sett kjenner — ikke er utviklet og samordnet i tilstrekkelig grad. De enkelte land i Fellesskapet har ikke våget å følge opp traktatens kapitalliberaliseringsbestemmelse fordi den økonomiske integrasjon som traktaten forøvrig forutsetter ikke er gjennomført i tilstrekkelig utstrekning.

I forbindelse med et nærmere nordisk økonomisk samarbeid — eventuelt formalisert ved etableringen av en tollunion, er det klart at spørsmål om friere adgang for kapitalbevegelser mellom de fire nordiske land vil bli reist og vurdert. Begrunnelsen for tiltak i denne retning ligger noenlunde klart i dagen. Hvis man ønsker å skape et forent nordisk marked, vil nasjonale særregler kunne virke hemmende på næringslivets bestrebelser på å samordne sin virksomhet i disse fire nordiske land.

Fra et nasjonalt økonomisk-politisk synspunkt, vil imidlertid de fleste av de generelle betraktninger jeg har gjort gjeldende i relasjon til problemene i europeisk perspektiv, fortsatt ha gyldighet. Riktignok kan man si at utslagene av frie kapitalbevegelser innenfor Norden muligens ikke vil kunne ha samme størrelsesorden som i europeisk perspektiv. Dette kan være riktig nok, men en må ha for øye enkelte særproblemer. For det første foreligger et formelt problem med å gjennomføre særlige liberaliseringsregler for kapitalbevegelser

Yngre siviløkonom eller sosialøkonom

TIL NYOPPRETET STILLING

Det norske Veritas er en privat institusjon og blant de ledende i verden på området klassifikasjon av skip. Formålet er «å foreta klassifikasjon av skip og virke for sikkerheten til sjøs, utføre teknisk og sikkerhetsmessig kontroll av materialer, maskiner og konstruksjoner samt forskning i forbindelse med disse oppgaver».

Hovedkontoret er i Oslo med over 400 ansatte. Dessuten har Veritas 230 besiktelsesstasjoner spredt over hele verden. Den totale stab hjemme og ute er omkring 900, herav er ca. 600 ingeniører.

For å løse sine oppgaver utfører Veritas et omfattende forsknings- og utviklingsarbeide og beskjeftiger en stor stab av høyt kvalifiserte spesialister, som har de mest avanserte hjelpemidler til disposisjon.

Staben ved hovedkontoret skal nå utvides med en yngre siviløkonom eller sosialøkonom som vil få interessante og krevende oppgaver på såvel kort som lengre sikt. I den første tiden vil vedkommende arbeide i et team som vil få som oppgave å systematisere institusjonens langtidsplanlegging. I denne forbindelse skal det utvikles en EDB-modell for å muliggjøre hurtig vurdering av alternativer og rask databehandling forøvrig. Vi søker derfor en EDB-orientert medarbeider med analytisk legning.

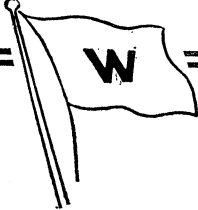
Selskapet tilbyr gode lønnsvilkår og en fordelaktig pensjonsordning.

Bolig vil eventuelt kunne skaffes.

Søknad vedlagt kopier av attester og vitnesbyrd sendes snarest til:

DET NORSKE VERITAS

Postboks 6060, Etterstad, Oslo 6.



Økonomiske analyser

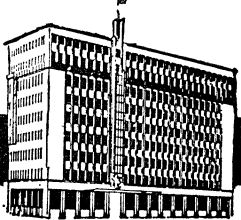
Til vår økonomiseksjon søkes høyt kvalifisert medarbeider med eksamen fra handelshøyskole eller universitet.

Arbeidet vil bestå i utredning av generelle bedrifts- og næringsøkonomiske spørsmål samt analyse og totalvurdering av prosjekter, som tas opp som ledd i firmaets planlegging.

Vedkommende bør ha praksis fra tilsvarende utredningsarbeide. Det vil være en fordel med spesialutdannelse og erfaring i transportøkonomi, spesielt luftfart og shipping, men dette er ikke avgjørende. Alder ca. 30-35 år.

Tiltredelse snarest. Lønn etter avtale. Vi er behjelpelig med å skaffe bolig.

Skriftlig ansøking med oppgave over referanser og bilagt foto og attester sendes vår personalavdeling innen 1. des. d. å.



WILH. WILHELMSSEN

Roald Amundsens gate 5, Oslo 1. Tlf. 42 38 60

innenfor Norden og ikke gjøre disse gjeldende også overfor i allefall de øvrige OECD-land. Det er nemlig en del av OECD-koden at de liberaliseringer som medlemslandene gjennomfører skal være gjeldende generelt overfor alle medlemmer i organisasjonen. En ser således f. eks. at den liberalisering av kapitalbevegelser EEC-landene har vedtatt overfor hverandre, også er gjort gjeldende overfor 3. land.

For det andre vil en liberalisering av kapitalbevegelsene mellom medlemmene av en nordisk tollunion forutsette en harmonisering av disse lands regler angående kapitalbevegelser til og fra 3. land. Og en slik harmonisering ville antakelig måtte baseres på de mildeste regler for de forskjellige typer av kapitalbevegelser som måtte være i bruk i noen av de fire nordiske land. Dette ville for Norge bety at vi i stor utstrekning ville måtte anvende de forholdsvis liberale danske regler vedrørende kapitalbevegelser til og fra 3. land.

Dessuten vil en liberalisering av kapitalbevegelser i forbindelse med direkte investeringer, kombinert med regler om fri etableringsrett — det vil si ikke nasjonal diskriminering ved praktiseringen av våre konsesjonslover, stille seg muligens noe mer bekymringsfullt for Norge i et nordisk perspektiv enn i et europeisk perspektiv. I et europeisk felles marked vil flere store økonomiske maktgrupperinger på en måte stå i mot hverandre og veie hverandre opp. I et nordisk marked blir det anført at svensk industri vil stå i en særstilling hva økonomisk og teknisk makt angår og at de øvrige lands industri ville i stor utstrekning komme under svensk dominans. Jeg vil ikke påta meg å vurdere holdbarheten av dette resonnementet og jeg vil også la ligge spørsmålet om dette i tilfelle egentlig ville være noen særlig stor ulykke, men det er i allefall ganske interessant å peke på at Sverige — som er det land som kanskje i større grad enn noe annet beskytter sine bedrifter mot utenlandsk eierkapital, er sterkt interessert i en liberalisering på dette område så lenge den er begrenset til Norden.

Statsministervedtaket fra København i april i år om å utrede nærmere mulighetene for et intimt nordisk økonomisk samarbeid, nevner spesielt tanken om å etablere et nordisk investeringsfond eller en nordisk investeringsbank. Dette er en tanke som har vært utredet temmelig mange ganger før. Opprinnelig ble et slikt institutt ansett som noe som kunne gi Norge — og også Finland — kompensasjon for den belastning det øvrige økonomiske samarbeid — enten i form av tollnedsettelse eller mer videregående i form av etablering av en tollunion — ville føre med seg for Norge. Tanken var at Sverige som ellers ville ha fordelene her skulle bidra med effektiv kapitaloverføring til de øvrige land. I en viss grad ble det kanskje også antatt at et slikt nordisk investeringsinstitutt ville kunne bidra til å øke kapitalimporten til Norden fra andre land.

Som jeg har gitt uttrykk for tidligere, er det nå all grunn til å sette et stort spørsmålsteget ved denne tradisjonelle vurdering av investeringsfondets eller investeringsbankenes betydning. Begrunnelsen for i dag å etablere et slikt institutt måtte mer ligge på det plan at dette kan ventes å bidra mer effektivt til den strukturenstilling som bør skje på nordisk basis av næringslivet, enn hva det er mulig å få til med de eksisterende nasjonale finansieringsinstitutter.

Mine konklusjoner på dette felt blir altså de følgende:

De kapitalproblemer vi vil møte ved en liberalisering av kapitalbevegelsene innen Norden er omtrent av samme art som ved liberalisering av kapitalbevegelsene i et større område — f. eks. i Europa. Problemene ligger *ikke* i vanskene ved å få tak i kapital eller i faren for å miste kapital, men i det at vi mister styringsmuligheter slik at vi ikke lenger kan garantere å opprettholde balanse i vår indre og ytre økonomi, samtidig som vi skal realisere andre realøkonomiske mål.

Liberalisering av de internasjonale kapitalbevegelser har derfor, såvidt jeg kan forstå, ingen egenverdi i seg selv, men bør kun gjennomføres i den utstrekning det skjer som ledd i en integrasjon av nasjonale økonomier og i utviklingen av en integrert økonomisk politikk. Men da er også en oppheving av de nasjonale reguleringer av kapitaltransaksjonene påkrevet.

Nedbygging av de nasjonale virkemidler vil ofte måtte være de første skritt i en integrasjonspolitik, men hvis man velger å ta et par slike første skritt for liksom å demonstrere sin vilje til samarbeid, uten egentlig å ha verken vilje eller ønske om en videregående oppheving av nasjonal suverenitet, da vil kapitalproblemene kunne bli store. Men på den annen side vil slike tiltak som liberalisering av kapitalbevegelsene og etablering av en nordisk investeringsbank — på samme måte som de tilsvarende regler i Fellesskapet, i seg selv kunne påskynde en videreføring av det politiske og økonomiske samarbeid, fordi disse tiltak vil skape et tomrom m. h. t. økonomiske virkemidler som vil måtte fylles.

Men verken spørsmålet om en europeisk eller en nordisk integrasjon kan — etter min mening besvares på grunnlag av økonomiske resonnementer av den type jeg har gått gjennom i dette foredraget. Disse spørsmål er — og nå foregriper jeg et svar som visstnok skal gis av andre i morgen — politiske spørsmål. Vil man nordisk og/eller europeisk integrasjon, kan ikke kapitalproblemene eller andre økonomiske problemer anføres som noe tungtveiende argument mot en slik politisk vilje. Og ønsker man *ikke* nordisk og/eller europeisk integrasjon, kan jeg vanskelig se noe hold i den påstand om at vi allikevel av økonomiske grunner må gå inn i disse sammenslutningene.

Er industriens utvikling i 70-årene avhengig av et større marked?

ER NORDEN ET ALTERNATIV?



INNLEGG

VED

GENERALDIREKTØR JOHAN B. HOLTE

Når spørsmålet om et utvidet nordisk samarbeid og en nordisk tollunion skal vurderes, bør man ikke la utsynet fremover forstyrres av rent kortsiktige resonnementer. Selv om den endelige målsetning ligger i den større forning av Europa, ja nettopp derfor, må vi gi vurderingene også av den nordiske samhörighet et lengre perspektiv.

Det må erkjennes at den tekniske og økonomiske utvikling går frem med raske skritt, og lagens, og især fremtidens, problemstillinger for Norge er allerede betydelig annerledes enn

50-årene, da markedsproblemet i Norden for første gang var oppe til alvorlig debatt.

Det er som kjent særlig industrien som er motoren i den moderne utvikling, som også i Norden må sies å være kommet meget langt. Selv sett i en større internasjonal sammenheng er Norden en moderne forbruks- og produksjonssenheter av stor betydning.

Vi ønsker vel alle å videreføre den linje som gir grunnlaget for vekst og øket velstand, og dette betyr at vi i vårt næringsliv må søke de veier og det samarbeide som best gjør det mulig å dra nytte av ny teknologi, større produksjonssenheter og moderne markedsføring.

For at vi fra norsk side skal kunne realisere reksten i 70- og 80-årene, må vi klare å opp-

rettholde en høy utenrikshandel. Idag tilsvarende vår totale eksport nesten halvparten av nasjonalproduktet og brøken er omtrent den samme for importens andel. Norge er fundamentalt avhengig av en utstrakt arbeidsdeling over grensene.

Når vi kommer henimot årene 1980—1985, er det grunn til å anta at forholdstallet ovenfor, for henholdsvis eksport og import, vil nærme seg $\frac{3}{4}$. Allerede i dag er dette Norsk Hydros stilling, idet vi for ca. $\frac{3}{4}$ av vår produksjon er avhengig av å finne utenlandsk avsetning, og vår eksistens er basert på handel over landegrensene. Vi har derfor en helt klar følelse av avhengighet av et større marked.

I løpet av de kommende 10—15 år vil situasjonen sannsynligvis bli den samme for størstedelen av den norske industri, og det tradisjonelle skille mellom hjemmeindustri og eksportindustri vil bli helt utvisket.

Svaret på det første spørsmål, «Er industriens utvikling i 70-årene avhengig av et større marked?», må bli et klart JA. Vi vil alle trenge et større marked.

De neste spørsmål som er reist ved denne konferanse er disse: Hvor stort marked trenger vi? Er Norden et alternativ?

Det kan da være nyttig å se på utviklingen

i norsk utenrikshandel i de senere år. I 1959 var den totale vareeksport på ca. 5,8 milliarder kroner, mens tallet var 12,4 milliarder i 1967.

Eksporten til EFTA-landene steg endel, fra 44 prosent av vår totale eksport av varer i 1959 til 47 prosent i 1967.

Eksporten til EEC gikk derimot ned i det samme tidsrom. Andelen i 1959 var ca. 26 prosent, mens den bare var ca. 23 prosent i 1967.

Det mest oppsiktsvekkende i bildet er den økte samhandel med de nordiske land. Til Norden har vi hatt en klar vekst av vår eksport fra en andel på 19 prosent av den totale norske vareeksport i 1959 til 26 prosent i 1967.

Jeg minner om at:

- Norden er et økonomisk område med stort vekstpotensial, og med et samlet folketall på ca. 20 millioner.
- Samlet nasjonalprodukt for de nordiske land er omkring halvparten av hvert av de store europeiske industrilands nasjonalprodukter, men:
- Samlet har de nordiske land en like stor *utenrikshandel* som den franske og ikke vesentlig mindre enn den britiske. Videre:
- Det er allerede en utstrakt nordisk samhandel for forskjellige typer av ferdigvarer, og:
- Norden har en dynamisk industri med et differensiert grunnlag.

Natur- og industri-ressursene er store innenfor slike vesentlige industrifelt som treforedling, lettmetaller, ferrolegeringer og skipsbygging, og også mekanisk industri og ferdigvareindustri for øvrig har store utviklingsmuligheter.

Vi har med andre ord noe håndfast å bygge videre på i Norden, hvis handelsforholdene legges til rette.

Etterhvert må vi innrømme at det synes å trekke lenge ut med en markedsløsning i forhold til EEC, og fremtidsutsiktene for et utvidet EFTA-samarbeide er heller ikke lette. Tollnedbygningen innen EFTA har gjort sin store nytte, og har slått hull på mange eldre forestillinger, men EFTA er fortsatt for løs i sin oppbygging til at det er mulig å trekke fulle fordeler av dette samarbeidet i en videre industri- og handelsutbygging.

Den mulighet vi har igjen er å bygge ut et enda bedre økonomisk samarbeid i Norden, og

en nordisk tollunion står da for meg som et ønskelig og nødvendig skritt. En tollunion, selv om den på enkelte områder skulle bli ufullkommen, ville jeg se som et pant fra politikerne til næringslivet på at man virkelig mener det alvorlig med et utvidet samarbeid i Norden. Den vil gi ny impuls til videreføring av det økonomiske samarbeid vi allerede har og i en usikker tid gi ihvertfall *ett* sikrere fundament for en videre utbygging.

Får vi tollunionen, vil kontaktflatene og fortligheten i Norden bli større, samarbeidet bedre og veksten raskere.

Mitt svar på spørsmålet blir derfor at Norden er det beste alternativ vi har i den nåværende periode.

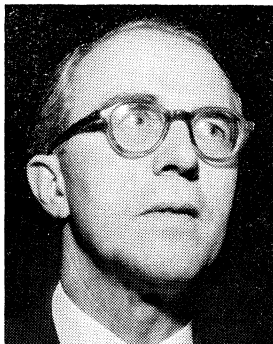
Men målet på lengre sikt er uforandret er sammensmeltning av de to handelsblokker i Europa med Norge som deltager. Vi vet at samarbeidet i EEC er basert på en meget industrivennlig tollunion, og vi vet at denne politikk har ledet til sterk intern økonomisk vekst i EEC. De store internasjonale konserner søker til dette området og gir det en rask teknologisk fremgang.

EFTA ligger som et mere utsatt område med sine forskjelligartede ytre tollsatser, og vi mangler den samme sikkerhet for den industrielle planlegging.

Enkelte industrigrupper er så klart eksportorientert utenfor Norden at de kan se lite eller ingen direkte fordel i et videre samarbeid i Norden. En nordisk tollunion vil likevel ikke skade, men kan kanskje fremme en større grad av produktspesialisering, og dermed gi en større internasjonal konkurranseevne også for disse industrier.

Det har vært pekt på at Sverige industrielt er kommet lenger enn oss og at Sverige kan komme til å spille en dominerende rolle i samarbeidet. Vi har imidlertid i Norge også næringer hvor vi klart har fortrinn fremfor andre land i Norden, og meningen må jo være at vi skal utvikle og utnytte bedre enn før våre respektive forutsetninger og fortrinn. Sverige representerer i denne sammenheng en utfordring som kan være nyttig for de øvrige nordiske land.

Samlet i en tollunion vil Norden internasjonalt fremtre mere som en enhet, og vil langt mere effektivt kunne påvirke integrasjonen i Europa. For de enkelte land i Norden vil den gi en verdifull skoleing og erfaringer som vi alle trenger for best mulig å mestre den kommende tids utvikling.



INNLEGG

VED

DIREKTØR ØYVIND NOSSEN

Det er to relativt konkrete spørsmål vi er forelagt. Likevel er det vel vanskelig å snakke om disse uten å trekke tråden tilbake til oppslaget for hele denne konferansen. Jeg vil derfor gjerne senere få lov til også å komme noe inn på den siden av saken.

Når det gjelder det første spørsmål: «Er industriens stilling i 70-årene avhengig av et større marked?», har jeg vanskelig for å ta opp noen diskusjon med Holte. På det feltet ser det ut til at vi er svært enige. Det vil imidlertid være naturlig å komme litt nærmere inn på hva man mener med et «større» marked. Vi har vel generelt lett for å være litt summariske i vår tankegang og bl. a. gjelder det fordelene ved større enheter. I industri er det som oftest ikke størrelsen i seg selv, men den relative størrelse i forhold til internasjonale konkurrenter som er avgjørende, og det blir ofte en konkurranse om en optimal markedsandel det gjelder. Hvor stort et marked må være henger sammen med typen av varer man produserer, men ganske spesielt er det viktig å vurdere hva slags konkurrenter man har innenfor dette marked. Kan vi vokse på deres bekostning under fri konkurranse eller blir det omvendt?

Når det så spørres: «Er Norden et alternativ?», kommer vi midt inn i denne problemstilling og her avviker nok mitt syn noe fra det Holte har gitt uttrykk for. Etter min mening er det avgjørende å vurdere om det er grunnlag for en naturlig arbeidsdeling mellom land som sammen skal skape et større marked. Det er det som må til for at man virkelig skal oppnå noe. Her er de nordiske land, — riktignok med reservasjon for Danmark, hver for seg f. eks. meget store netto-eksportører av treforedlingsprodukter. Det er vanskelig å se hvordan man der skal oppnå noe mer rasjonell arbeidsdeling. Det snakkes så meget om intelligensindustri, men vi bør vel erkjenne at vi neppe skiller oss ut særlig fra våre nordiske naboland når det gjelder intelligens, — i alle fall i positiv retning. Vi blir derfor i betydelig grad avhengig av å arbeide på områder hvor de naturlige forutsetninger ligger til rette for

oss, og der er industri basert på skogen bare ett av mange eksempler på hvor likt vi på mange måter er utstyrt fra naturens hånd. Får vi en naturlig arbeidsdeling som også omfatter Kontinentet, åpner det seg ganske andre muligheter for Norge.

Det har vært snakket adskillig om den gunstige utvikling samhandelen i Norden har hatt i de senere år. Det bør vel i og for seg ikke være overraskende. Det vil normalt skje noe når man tar bort tollsranker mellom forskjellige områder på samme måte som det skjedde adskillig, — men speilvendt — den gang mellomriksloven ble opphevet og vi innførte toll mellom Sverige og Norge. Spørsmålet er hvor lenge vår eksport til våre nordiske naboland vil fortsette å stige like raskt som nå. Etter min mening er det mye som taler for at den vil dabbe av om noen tid, og da vil vi for alvor se hvor konkurransedyktige vi reelt er overfor våre nordiske naboer. Statistiske betraktninger, basert på statistikk, bør ikke bli annet enn en hjelp til mer dynamiske vurderinger av fremtiden. Vi burde ha sett en like gunstig utvikling i forholdet til vår EFTA-partner, England, men vi kjenner alle mange årsaker til at det ikke har kunnet skje foreløpig.

Personlig tror jeg at vi etter hvert kommer til å bli stadig mer avhengig av samhandelen med land utenfor Norden. Jeg er enig med Holte i at forholdene må legges til rette for industriproduksjonen som den motor den er for utviklingen, men vi har vel i den senere tid sett tegn til at mye av veksten i Norge — og Norden — kommer utenfra. Jeg tror på de fleste felter at en økning av et marked fra 3,5 million til ca. 20 millioner vil vise seg utilstrekkelig for Norge. Det avhenger helt av vår relative konkurransedyktighet overfor dem vi skal dele dette marked med. Noen vil måtte bli utkonkurrert i større markeder, men det må samtidig gis en noenlunde tilsvarende mulighet til vekst og fremgang for andre. Det første vil skje i et nordisk marked, men vil det gi muligheter for tilstrekkelig vekst?

Jeg må tilstå at jeg har svært vanskelig for

å forstå hvorfor vi absolutt skal lage en tollunion ut av det frihandelsområde som Norden er. Når jeg leser aviser om hvor viktig en nordisk tollunion er og hvor vanskelig det er å klare seg uten dette, er jeg ikke sikker på om det er det samme Norden vi snakker om. Jeg er selv grenseboer og arbeider i et selskap som har skoger og industri på begge sider av grensen. Vi sier selv at vi lever i et grenseland uten grenser. Vi føler det faktisk ikke som noen hemninger på vår virksomhet at vi ikke er en tollunion. Varer går tollfritt frem og tilbake, arbeidsmarkedet er felles og det hele går svært praktisk og elastisk. Det meste av det som forkjemperne for tollunion peker på som en fordel ved en slik løsning, kan man da få uten! I vår bransje har vi f. eks. gjennom mange år hatt et intimt samarbeide og en klar arbeidsdeling mellom forskningsinstituttene innen treforedling i Helsingfors, Stockholm og Oslo. De tar hver sin del av en oppgave eller deler oppgavene ut fra tanken om at den som har det mest egnede utstyr og de beste spesialister på det område skal gå løs på sine spesialfelter, — uavhengig av landegrenser. Vi har samarbeidsorganer for markedsføring på tvers av landegrensene, opptrer som en enhet overfor Kontinentet og Nord-Amerika når det passer og driver også der elastisk og såvidt mulig effektivt, men har adskillige ulemper fordi vi enda ikke har et så intimt samarbeide med kontinentale produsenter. Det er bare et par eksempler. Vi viste under Kennedy-runden at vi kunne samarbeide under ambassadør Montans lederskap. Det gjaldt våre dyktige representanter for utenriksstjenesten og det gjaldt treforedling som bransje.

Hva er det så vi skal oppnå ved en tollunion? Jo, vi skal få samme toll overfor 3. land. Her tror jeg det finnes visse uklare punkter. Endel synes å tro at dette gir en sjanse til å øke vår importtoll. Det kan nok være riktig for enkelte varer, men det må kompenseres av reduksjoner på andre. I de fleste tilfeller vil det bety at om vi selv får en høyere importbeskyttelse vil et eller flere av landene Danmark, Finland og Sverige få en redusert toll overfor 3. land. Vi kan kanskje få et mer skjermet hjemmemarked for en vare, men vil til gjengjeld møte økt konkurranse ved eksport til andre nordiske land. Spesielt betenkelig blir denne harmonisering av de ytre tollsatser i Norden fordi Norge i store trekk har lav toll på innsatsvarer, men relativt høy toll på ferdigvarer. En harmonisering vil gjøre det vanskeligere å fortsette det som vel har vært et ønske fra mange hold i et lite land som Norge, nemlig at vi skal kunne foredle våre varer lengst mulig selv.

Norge med sin utadvendte økonomi må være uhyre varsom overfor spillereglene i de organer som prøver å liberalisere verdenshandelen. Jeg tenker spesielt på GATT. Vi må bygge opp under denne organisasjon og det bør

vel være utenkelig at vi skulle presentere en tollunion som ikke fullt ut dekker kravene for godkjennelse der. Da må det totale tollnivå innen tollunionen være som før. Det blir å gi og ta. Det er også viktig at vi bruker et veiet gjennomsnitt i denne vurdering og ikke et aritmetisk gjennomsnitt. Ved den siste metode kunne vi kanskje kortsiktig oppnå en viss tilleggsbeskyttelse overfor import, men blir dette prinsipp generelt knesatt, vil det redusere liberaliseringen vi får ved eksport til andre mulige handelsblokker. Holte refererte nettopp prognoser som gikk ut på at vi om noen år antagelig selv bare vil lage 25 % av det vi bruker og må importere 75 %. Rundt regnet vil de samme tall måtte gjelde for eksport fra Norge. Da ser vi hvor avhengig vi er av at liberaliseringen ute i verden går videre. Aukrust og hans kolleger har gjort et meget fortjenstfullt arbeide ved systematisk å analysere den økonomiske sammenheng mellom såkalte skjermede og konkurranseutsatte næringer. For spesielle formål er det meget nyttig, men i praksis tror jeg at grenselinjene mellom disse to grupper snart vil viskes ut.

Det har vært sagt her at Norden ikke kan ligge som et halvbeskyttet og åpent marked for andre land. Jeg er bare betinget enig i en slik påstand og mener å ha påvist at en tollunion generelt i seg selv ikke kan endre et slikt forhold. Proteksjonistiske tendenser vil slå hardere tilbake på oss selv enn på dem vi skal beskytte oss mot. Det er bare ved naturlig arbeidsdeling og hardt arbeide vi kan opprettholde vår levestandard.

Til slutt vil jeg knytte tråden tilbake til temaet for hele konferansen, nemlig «Er nordisk økonomisk samarbeide Nordens vei til Europa?». Jeg tror det ikke. Jeg tror tvert om det er en farlig omvei å slå inn på. En nordisk tollunion vil kunne forsinke, ja rett ut sagt hindre et norsk medlemskap. Danmark og Norge har søknader om fullt medlemskap liggende i Bryssel. Sverige har sine spesielle nøytralitetsproblemer og vi kjenner alle Finlands spesielle stilling. Det kunne være meget å si for en treforedlingsmann om disse spørsmål. Hvis vi tror at målet skal og bør være å samle Europa til ett område for rasjonell arbeidsdeling, tjener vi neppe heller Finlands sak ved å låse Norden for bombastisk sammen til en blokk. Vi kan skape flere problemer enn vi løser.

Vi skal heller ikke glemme at en nordisk tollunion kan skape komplikasjoner for EFTA. Offisielt sies det vel lite om dette, selv fra engelsk side, men at utviklingen kan føre til en splittelse i EFTA er vel ikke bare teori. Det må i hvert fall gode og vektige grunner til for å løpe noen som helst risiko for dette. Det var tross alt EFTA som ga oss et felles nordisk marked. Jeg spør igjen: Hva er det vi mener å oppnå? Det har vært sagt at for Norge vil en tollunion være en ulempe, men at vi kan

selge den for å få noe annet. Hva skulle så dette andre være som vi ikke allerede har eller kan skape uten tollunion? Er det på landbruksområdet vi er villige til å tro at vi kan oppnå fordeler og at det kan være en fordel for oss å skulle bruke noen hundre millioner kroner for å subsidiere dansk landbrukseksport? Er det på våre fiskeprodukter hvor 90 % eksporteres utenfor Norden. Dere diskuterte igår eventuelle fordeler på kapitalmarkedet, og jeg skulle tro at heller ikke de kan bli så dominerende, selv om det her kunne være adskillig å gjøre selv uten tollunion. Er det for å få økt vår toll på innsatsvarer og å få redusert vår toll på ferdigvarer? Eller for å hjelpe Sverige til å få senket toll på innsatsvarer og økt beskyttelse på ferdigvarer? Ingen av delene lyder sannsynlige!

Min konklusjon blir at det — forsiktig uttrykt — er uhyre vanskelig å se hvilke fordeler en nordisk tollunion skal gi oss som vi ikke allerede har eller kan skaffe oss uten tollunion. Etter min mening er en nordisk tollunion langt fra noen vei for Norge til Europa, men i beste fall en farlig og unødig omvei. Ikke minst for de «vanskelige» varer på den såkalte G-liste vil det kunne skape betydelige komplikasjoner for Norge, dersom vi handelspolitisk er helt fastlåst til våre nordiske broderland under kommende forhandlinger med EEC, og det er til forhandlingsbordet i Bryssel som vel vi i Norge — bl. a. gjennom Stortingsvedtak — klart har erklært at vi vil og må komme.



INNLEGG

VED

DIREKTØR KR. STOLTENBERG

Den kraftige eksportøkning de senere år i vår såkalte hjemmeindustri, gir allerede noe av svaret på ovenstående spørsmål. Eksportøkningen har også vist at betegnelsen hjemmeindustri nå er avlegs, idet eksporten i mange tilfeller går opp i betydelig større beløp enn for enkelte av våre tradisjonelle eksportindustrier.

For å få et inntrykk av hvorledes de industrigrener jeg selv kjenner best til, nemlig tekstil- og konfeksjonsindustrien, ligger i eksportbildet, har jeg sammenliknet med de tall som vi finner i tabellene over Norges utenrikshandel, som vi fikk utlevert i går.

Her vil vi se at Norges eksport til Norden har øket med 208 % fra 1959 til 1967. I samme periode har eksporten fra tekstil og konfeksjon øket med 260 %, og til Sverige alene med 310 %.

Importen fra Norden har øket med 166 % totalt sett, mens den for tekstil og konfeksjon har øket med 230 %, og for handelen med Sverige med 240 %.

For bedre å kunne gi svar på spørsmålet om vi trenger et større marked, er det nødvendig å se på de faktorer som har vært medvirkende i eksportutviklingen:

Konkurranseforhold:

- a) Lønnsforholdene innen EFTA varierer sterkt. Portugal ligger lønnsmessig på et langt lavere nivå enn de andre EFTA-land, og har derfor skapt de største forstyrrelsene innen markedsområdet. Delvis på grunn av sin kostnadsstruktur, og delvis på grunn av mer eller mindre skjulte subsidier, har også andre land skaffet seg spesielle fordeler.
- b) Importen fra Øst-Europa skjer til meget lave priser, priser som er fastsatt ut fra politiske hensyn og ikke ut fra bedriftsøkonomiske betraktninger.
- c) Vi er forpliktet til å øke importen fra utviklingslandene ifølge vår langtidsavtale, og importen av varer fra disse land skjer også til meget lave priser.
- d) Der vil også finnes en hel del lavprisete varer på vårt marked som er overskuddsvarer som andre land kvitter seg med i Norge for å unngå å ødelegge prisene i sitt eget marked.

Meget av den produksjon av standardpregete varer som utgjorde en vesentlig del av grunn-

produksjonen i norsk tekstilindustri, kan derfor nå ikke lenger produseres lønnsomt i Norge. Når markedsandelen på det egne marked blir for liten, vil man også finne at man får dårlig kontroll over prisnivået, og man er nødt til å følge de priser som for øvrig er benyttet i markedet.

Konkurranseforholdene har ført til at det norske marked har blitt mindre og mindre for norske bedrifter. Selvdekningen har falt med 1—1½ % pr. år i flere år, og ligger nå på vel 40 % totalt sett. Visse deler av industrien har en langt lavere selvdekning enn dette. Eksporten har derfor søkt å kompensere for det tapte hjemmemarked.

Det har også vært nødvendig for norske bedrifter å omstille sin produksjon til andre varettyper, med et visst særpreg, og som derfor ikke er så prisømfintlige. Stort sett har man satset på kvalitet, og vil da naturlig også bli liggende i de høyere prislager. Skal industrien følge en slik politikk, er det nødvendig at den får et større marked, da alternativet ellers ville bli en vesentlig nedbygging av produksjonen.

Det nordiske marked vil for norsk industri bety en utvidelse av markedsgrunnlaget fra 3½ million mennesker til ca. 20 millioner mennesker, og vil utvilsomt, for en vesentlig del av tekstil- og konfeksjonsindustrien, være tilstrekkelig markedsutvidelse for de nærmeste årene fremover. Norden vil derfor være et alternativ i en overgangsperiode, men ikke et endelig mål i seg selv.

Forvridningsproblemer.

De forskjellige ytre tollsatser innen EFTA har forårsaket en viss forvridning av handelen. Ved en felles handelspolitikk vil man kunne hindre at handelspolitiske tiltak i ett land blir nøytralisert ved at man kanalisere varene gjennom et annet land. Den kunstige diskriminering i konkurransevilkårene som nå eksisterer, vil kunne fjernes. Mellom de nordiske land har vi etter hvert sett en viss tilnærming til et samarbeide for å prøve og bygge opp en ensartet handelspolitikk overfor tredjeland. Dette viser at der i dag er et behov for en felles opp-treden utad.

Langsiktig planlegging.

Man kan vel si at EFTA er en meget løs konstruksjon, og derfor heller ikke gir noen garanti mot plutselige endringer i handelspolitikken. Dette har vi jo allerede sett eksempler på. I årenes løp har vi for vår del begynt å opparbeide eksport til forskjellige land, en eksport som i tur og orden har blitt hårdt skadelidende ved de markedspolitiske endringer som har skjedd. En nordisk tollunion ville gi oss trygghet for at der ikke plutselig ville oppstå tollgrenser mellom de nordiske land, og vi ville

derfor få et godt grunnlag for å gjennomføre de langsiktige investeringer som vi finner nødvendig for å etablere oss i dette utvidete hjemmemarked.

Forhandlingsstyrke.

Det har tidligere vært nevnt at en nordisk tollunion ville utgjøre et større marked for EEC enn England eller U.S.A. Dette er kanskje enda mere markert når det gjelder tekstil og konfeksjon hvori Norden har en forholdsvis lav selvdekning og en liberal importpolitikk. Norden er faktisk det største nettoimportør-området for tekstilvarer i vår del av verden.

Norden ville derfor komme i en sterk forhandlingsposisjon, både vis á vis EEC og andre land.

Struktur.

Vi vil på mange områder kunne påvise positive fordeler ved et nordisk samarbeide. Skal vi imidlertid kunne høste de fordeler som det ville være naturlig å vente seg av dette samarbeidet, og skal vi kunne hevde oss overfor våre kolleger i andre land, er det sannsynlig at bedriftsstrukturen vil måtte forandres i betydelig grad.

Tekstil- og konfeksjonsindustrien har ledet an i strukturutviklingen i Sverige i de senere år, og de synes nå å være over den vanskeligste perioden. I Norge kan man vel si at den strukturelle omstillingsperiode så vidt har begynt for alvor. Et alvorlig varsel om at dette er tilfelle kan vi se i beskjeftigelsesstatistikken, som viser at antall ansatte i tekstilindustrien har gått tilbake med ca. 10 % i løpet av det siste året.

De norske bedrifter er blitt bygget ut på basis av et lite hjemmemarked, og i forhold til mange utenlandske bedrifter er selv de største norske bedriftene for små å regne.

For at en bedrift skulle bli stor på det lille norske marked, var det nødvendig for den å spre seg over flere grener innen industrien og produsere en rekke produkter. Man kan derfor si at de større bedriftene på mange måter er sammensatt av en rekke mindre bedrifter, sett i forhold til utlandets spesialiserte foretagender.

De norske bedrifter ligger stort sett spredt, og for en stor del i distrikter, eller på mindre steder, hvor der er lite annen næringsvirksomhet. Norske tekstil- og konfeksjonsbedrifter har derfor stor betydning når vi snakker om distriktenes sysselsettingsproblemer og utbygging av industri i distriktene. Tilsammen sysselsetter tekstil, konfeksjon og skotøy i dag vel 40 000 arbeidstakere, og har derfor en meget vesentlig betydning for sysselsettingen i Norge.

Vi må kunne regne med at et nordisk samarbeide vil akselerere tempoet i strukturutviklingen hos oss, og det er derfor nødvendig å

gjøre seg opp en mening snarest mulig om hvorledes vi skal legge forholdene til rette, slik at vi kan oppnå en struktur i disse bransjer som gjør at mest mulig av bransjen vil kunne overleve under fremtidens konkurranseforhold.

Dessverre har forholdene i Norge vært slik at det ikke har vært mulig for norske bedrifter å legge opp tilsvarende store reserver som mange av de svenske bedriftene kunne gjøre i etterkrigsårene. Det er derfor få norske bedrifter som har den kapitalstyrke og inntjeningsevne som skal til for at man i dag kan gjennomføre et radikalt omstillingsprogram uten at myndighetene i en overgangstid, på en eller annen måte, hjelper til, og stiller til disposisjon en form for risikokapital som de private lånekilder i dag ikke er villige til å skaffe til veie.

Handelspolitikk og industripolitikk.

Det synes å ha vært en tendens i den senere tid fra våre myndigheters side, å hevde at bedriftene selv må løse sine egne problemer, og at det er bedriftslederne det først og fremst kommer an på. Det er selvfølgelig meget sant i dette, men det er mange viktige faktorer en bedriftsleder ikke er herre over, fordi de bestemmes på det politiske plan. En rekke forhold som virker direkte inn på bedriftens lønnsutgifter og arbeidstid, har blitt bestemt av politiske hensyn, uten at bedriftene har kun-

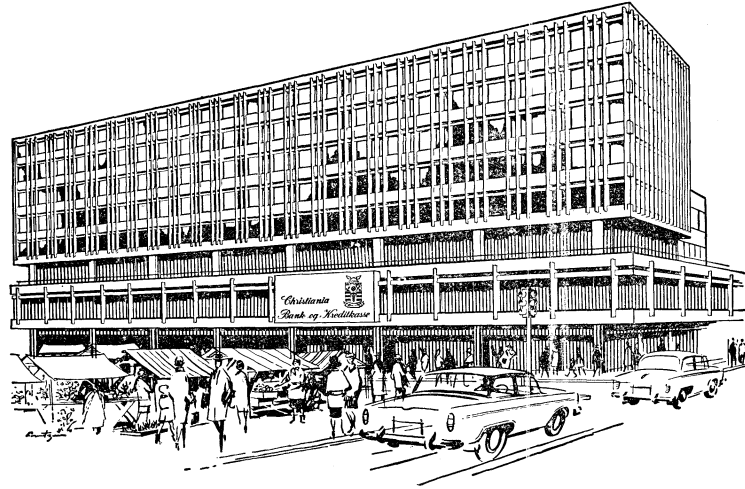
net ha noen innflytelse på bestemmelsene. Lønnsutgiftene har i Norge i de senere år steget med gjennomsnittlig vel 10 % pr. år, den største stigning i Europa nest etter Sverige. Konkurransesforholdene i Norge bestemmes i vesentlig grad av den handelspolitikk våre myndigheter følger, og heller ikke her kan bedriftene påvirke utviklingen i noen særlig grad.

Man kan ikke fastlegge en handelspolitikk som man vet vil medføre endring i en rekke av de rammebetingelser som industrien arbeider under, og så på den annen side å frasi seg ansvaret når den samme politikk fører til de vanskeligheter man allerede tidligere har forutsett. Det synes derfor å være av betydning for industrien å få klarlagt vår industripolitikk i relasjon til den handelspolitikk som vil bli fulgt. Ikke minst er dette nødvendig for at bedriftene skal kunne gjennomføre en fornuftig og sunn langsiktig planlegging.

Konklusjon.

Vår konklusjon må derfor være at hjemmeindustrien er avhengig av et stadig økende marked, og at et nordisk marked kan være et brukbart alternativ i en overgangsperiode. Skal dette imidlertid bli til glede for de norske bedrifter, er det nødvendig at våre myndigheter er klar over den betydning en endret struktur vil ha for at vår industri skal kunne hevde sin plass ved siden av den industri i Norden som den vil få et nærmere samarbeidsforhold til.

BANKEN
FOR
FREMTIDEN



EN MODERNE STORBANK MED
120 ÅRS UBRUTTE TRADISJONER

KREDITKASSEN

Christiania Bank og Kreditkasse



Hovedkontor: Stortorvet 7, Oslo 1, tif. *20 65 50

SOSIALØKONOM eller SIVILØKONOM

får interessant stilling som sekretær ved vårt Statistiske kontor.

Vedkommende må kunne arbeide selvstendig. Erfaring fra praktisk statistisk arbeid eller regnskapsvesen er en fordel. Hovedoppgaven vil være å delta i tilrettelegging og kontroll av arbeidet med lønnsstatistikk og annen arbeidsmarkedsstatistikk. Kontoret har eget EDB-anlegg (IBM 360 - 20) som benyttes ved løsningen av de fleste arbeidsoppgaver.

I løpet av 1969 vil N.A.F. lansere et standardsystem for lønnsberegning ved hjelp av EDB. Man regner med at Statistisk kontor må assistere de medlemmer som vil benytte systemet. Det vil sannsynligvis også bli aktuelt å arrangere kurs i denne forbindelse.

Skriftlig eller personlig henvendelse til

NORSK ARBEIDSGIVERFORENING

Kr. Augusts gt. 23. — Telefon 20 20 50



KREDITTSJEF

VI SØKER:

Som leder av vår Kredittavdeling skal for snarlig tiltredelse ansettes en høyt kvalifisert medarbeider i alderen 30—40 år. Stillingen er tenkt besatt med f.eks. en erfaren jurist eller økonom.

ARBEIDSBOMRÅDE:

Vil bl. a. omfatte overvåking av kundekreditt og behandling av kundefinansieringsordninger for en landsomfattende kundekrets. Inkasso og kundekonto blir i disse dager lagt over til EDB slik at noe kjennskap til dette område er ønskelig. Stillingen medfører nært samarbeide med våre marketingavdelinger såvel innen hovedkontoret som i vår distriktsorganisasjon. Noen reisevirksomhet må påregnes.

VI ØNSKER:

En medarbeider med solid erfaring fra bank- eller kredittvirksomhet. Stillingen setter bestemte krav til samarbeids- og forhandlingsevne. Meget gode engelskkunnskaper fordres.

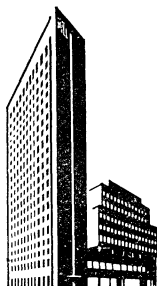
VI TILBYR:

En interessant og utviklende stilling innen en moderne organisasjon i rask utvikling.
Lønn etter kvalifikasjoner og innsats.
Lørdagsfri hver lørdag hele året.

Skriftlig søknad, vedlagt kopier av attester og vidnemål, sendes snarest vår Personalavdeling.

A/s NORSKE SHELL

Tullins gate 2, telefon 200250, Oslo 1



Er det først og fremst en politisk utfordring vi står overfor?



INNLEGG

VED

STORTINGSMANN GUNNAR GARBO

Det gjør seg gjeldende atskillig uryddig tenkning om *forholdet mellom økonomi og politikk*. Jeg vil derfor gjerne bruke noen minutter til å klargjøre nærmere hva som ligger i spørsmålet om hvorvidt det er en politisk utfordring vi først og fremst står overfor. Ordet politikk brukes i svært mange ulike betydninger. Men som en minimumsdefinisjon må man kunne si at politikk omfatter den beslutningsprosess som knytter seg til styret av et land. Politikk er arbeidet med og kampen om innflytelse på disse avgjørelser.

Det kan være hensiktsmessig å ta for seg spørsmålet om sakens politiske side under *fire forskjellige synsvinkler*:

For det første: Spørsmålet om et utvidet økonomisk samarbeid i Norden skal avgjøres gjennom en saksbehandling som i siste omgang engasjerer regjering og Storting. Det er våre offentlige myndigheter som tar den endelige avgjørelse. *I den forstand er det en politisk avgjørelse, nøyaktig som alle andre beslutninger som treffes på dette plan.* Denne avgjørelse vil ha virkninger for mange av dem som arbeider i vårt produksjonsliv og utvilsomt kunne stille dem overfor utfordringer. Jeg

forutsetter imidlertid at vi her holder oss til beslutningsprosessen på det statlige plan.

For det andre: Når man spør om utfordringen først og fremst er politisk, sikter man rimeligvis til en annen side av saken. Forholdet kan være at etter en klargjøring av de rent økonomiske forhold som kunne tale for eller mot et utvidet økonomisk samarbeid i Norden, *vil den endelige avgjørelse måtte baseres på en avveining hvor også andre synsfelter trekkes inn og hvor disse andre synsfelter blir dominerende for utfallet.* Man kan tenke seg at en økonomisk pro et contra avveining faller noenlunde likelig ut, eller at der er en forholdsvis svak overvekt enten for eller mot. Sluttresultatet ville i så fall kunne antas å avhenge nettopp av vurderingen av de ikke-økonomiske faktorer.

Det står for meg som overveiende sannsynlig at vi nettopp har en slik situasjon når det gjelder de nordiske forhandlingene. *Det er imidlertid ikke riktig her å tale om «politiske» synspunkter til forskjell fra «økonomiske» synspunkter,* skjønt en slik uklarhet i uttrykksmåten svært ofte forekommer i debatten om internasjonal økonomisk integrasjon. Det tales

f. eks. ofte om å utvide EEC fra å omfatte såkalte økonomiske oppgaver til også å omfatte politiske beslutninger. Men alle de beslutninger som treffes av Fellesmarkedets organer når det gjelder toll, handel og tilstøtende områder, er klarligvis politiske beslutninger. Spørsmålet dreier seg ikke om å utvide EEC's arbeidsområde fra økonomi til politikk, *men om å trekke nye saksområder inn under fellesskapets organer*, f. eks. nye områder av den økonomiske politikk, forsvarspolitiske eller utenrikspolitiske saker, osv. De beslutninger Fellesskapets organer treffer, er alle politiske, enten de har med det økonomiske liv, med kulturpolitikk eller med andre sider av samfunnslivet å gjøre.

Det er klart at en utbygging av det økonomiske samarbeid i retning av en økonomisk union etterhvert vil få konsekvenser også for andre sider av landenes politikk. Man kan, ut fra forsvarspolitiske eller utenrikspolitiske hensyn som knytter seg til det fellesskap vi eier i Norden når det gjelder livsform og samfunnsform anlegge ulike synspunkter på ønskeligheten av at landenes økonomi blir samordnet. En utbygging av felles nordiske institusjoner på det økonomiske område vil vurderes forskjellig alt etter hvilken vekt man legger på disse antatte virkninger og hvilken målsetting man har for disse områdene.

For det tredje: Når man taler om de politiske konsekvenser av nordisk integrasjon, kan man også sikte til det behov integrasjonsprosessen vil skape for *nye besluttede organer av overnasjonal karakter*. Man viser til at prosessen lett kan bli selvforsterkende og at det etter hvert vil melde seg voksende krav om en beslutningsoverføring som innskrenker det enkelte lands suverenitet og bringer fellesskapet i retning av et statsforbund, eller kanskje sogar en forbundsstat. I denne forstand kan man da si at utfordringen i særlig grad er en politisk utfordring; den kan skape behov for *vidtrekkende politiske nydannelser på det mellomfolkelige plan*.

For det fjerde: Det er fristende å trekke inn en fjerde bruk av ordet «politikk». Stundom sies det at en avgjørelse er «politisk» — og her brukes uttrykket i en klart nedsettende betydning — hvis avgjørelsen ikke blir truffet ut fra konkrete saklige overveielser, men hvis man har en mistanke om at *politikerne vil ta sitt standpunkt ut fra hensynet til hva som kreves av pressgrupper, eller hva som ventes å være populært hos velgerne*. Jeg skal ikke nekte for at det er mulig at også slike hensyn vil bli tatt i betraktning når avgjørelsen skal treffes. *Jeg vil sogar tilføye at slike hensyn ikke nødvendigvis er illegitime*. Det er en del av politikernes oppgave å vurdere også de ønsker og interesser som gjør seg gjeldende blant dem han representerer, — hvilket selvfølgelig ikke betyr at han kan fri seg fra det moralske an-

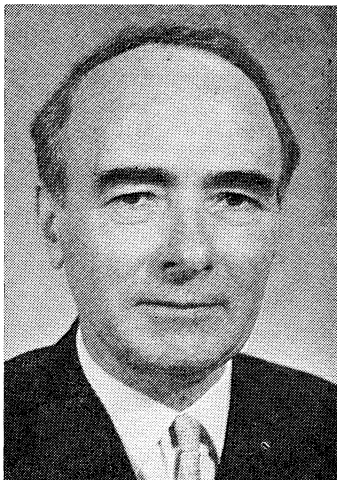
svar for å medvirke til løsninger som på lang sikt er til samfunnets beste.

Får jeg konkludere med å si at den utfordring vi står overfor når det gjelder det nordiske økonomiske samarbeid, har tilknytning til alle disse fire sider av begrepet politikk. Den endelige avgjørelsen skal treffes av våre øverste politiske myndigheter. De må vurdere ikke bare rent økonomiske saksforhold, men også virkningen på andre felter av samfunnslivet. De må overveie hvilke konsekvenser den nordiske integrasjon vil få for suvereniteten og statssystemet. De må ta hensyn til den offentlige opinion. Avgjørelsen må treffes på basis av en samlet vurdering av alle disse faktorer.

La meg så avslutningsvis si at jeg for mitt eget vedkommende tror at de ikke-økonomiske hensyn som må trekkes inn i bildet, vil veie sterkt til fordel for nordisk integrasjon. Jeg mener ikke med dette å si at det er likegyldig hvilket resultat de pågående utredninger fører til. Skal det komme et virkelig framstøt på det nordiske plan, vil det trenge politisk vilje til handling. Denne viljebeslutning er sterkt avhengig av vurderingen av hva som står å vinne og hva som står å tape for ens land på det direkte økonomiske området. Men utenfor det økonomiske felt står vi etter mitt skjønn overfor meget vektige faktorer som taler for at den nordiske enhet bør befestes så sterkt som mulig. Vi lever i en verdensdel som befinner seg i sterke omveltninger, og som vi må tro kommer til å gjennomgå en sterk omstilling og omformingsprosess i løpet av de nærmeste tiår. Hvor denne prosess vil føre Europa, har vi ikke oversikt over i dag. Vi vet ikke hvordan og når markedssplittelsen i Vest-Europa vil bli løst. Vi vet ikke hvordan og når konflikten mellom øst og vest vil bli avløst av en videre europeisk ordning hvor også vi må finne vår plass. Derimot må vi med stor sannsynlighet regne med at der en gang vil bli etablert en europeisk ordning som vil innebære en avvikling eller i det minste en vesentlig reduksjon av det amerikanske militære nærvær i Vest-Europa.

De omveltninger som her foregår vil i høy grad berøre Norge og Norges interesser. Disse interesser — og jeg sikter her ikke til de rent økonomiske interesser i første rekke — men til vår samfunnsform, og vår livsform. Våre internasjonale mål faller i helt uvanlig høy grad sammen med interessene til våre nærmeste nabofolk. Sammen med dem vil vi stå sterkere både når det gjelder å trygge de verdier vi i dag eier i fellesskap og når det gjelder å påvirke utviklingen utenfor våre egne grenser.

I mine øyne er dette hensyn som må veie meget tungt når vi skal ta stilling til spørsmålet om det nordiske økonomiske samarbeid. Også i den forstand er det en politisk utfordring vi står overfor.



VED

STORTINGSMANN TRYGVE BRATTELI

Ja, det er en politisk utfordring.

Økonomiske utredninger skaper ikke forbund av nasjoner. Det har de neppe gjort noe sted i verden og det vil økonomiske utredninger heller ikke gjøre i Norden.

Det system som etterhvert utvikler seg til Det europeiske fellesmarked, har sin kjerne i det fransk-tyske forhold. I begge disse land så mange det som en hovedoppgave å sikre mot at de to land ennå en gang skulle komme i krig med hverandre. Det er som en ser ikke en økonomisk motivering. Det kan sies meget om dr. Konrad Adenauer, og det er da også sagt. Ved sitt arbeid for de fransk-tyske relasjoner har Adenauer likevel plassert seg som en av de største europeere i dette århundre.

Denne utvikling var godt i gang lenge før de Gaulle. Skal han plasseres i denne sammenheng, må det være som den største 1700-talls franskmann i det siste århundres Frankrike.

Det europeiske frihandelsforbundet var resultat av en intens følelse i land som ble stående utenfor Fellesmarkedet, av at de måtte foreta seg noe. Det var ikke tid til lange utredninger som lett kunne stanset hele frihandelsforbundet. I dag vet vi at EFTA har hatt meget gunstige økonomiske virkninger, bedre enn noen hadde regnet med på forhånd.

Et forbund av nasjoner kan være verdifullt selv om det er uten åpenbare økonomiske fordeler. Slike forbund kan ha mange motiveringer, som oftest er de vel sikkerhetspolitiske. Også kulturvern kan være en sterk motivering.

I det hele er det nyttig å være klar over at handelspolitikken ikke er det eneste formål med nasjonenes samliv.

I Norden er det et sterkt behov for sosialt og kulturelt samarbeid, ganske uansett innhold og rekkevidde av det rent økonomiske samarbeid i denne del av verden. En annen sak er at det nordiske samarbeid også kan underbygges med sterke økonomiske motiver.

En skal tenke seg vel om før en presiserer

de dypeste motiver for ulike forbund mellom nasjoner.

Så til det nordiske samarbeid. Ingen indre nordiske ordninger kan løse de problemer som henger sammen med de nordiske lands kontakt med resten av Europa og resten av verden.

Likevel er det av stor betydning å utvikle samarbeidet innenfor Norden som et delområde i den europeiske region.

Nå om dagen kan vi høre at vi bør intensivere det nordiske samarbeid mens vi «venter på EEC». Det siste springer ut av en «vente og se»-holdning som ikke oppfyller det ansvar de nordiske land har også for den europeiske utvikling. Hvert nordisk land trenger en fastere og klarere nordisk politikk. Samtidig burde Norden samlet også ha en fastere og klarere Europa-politikk. Selv om dens muligheter kan synes små nettopp nå, kunne den ha stor betydning på litt lengre sikt.

En vesentlig styrking av det nordiske samarbeid vil måtte ha som startgrunnlag en tilstrekkelig sterk politisk vilje til å sette samarbeidet i verk.

Et forbund av bedrifter kan vel baseres på økonomiske kalkyler, selv om slike alltid vil være usikre. Et forbund av nasjoner vil være basert på en mangfoldighet av motiver, og kan ikke i hovedsaken være basert på rent økonomiske kalkyler, selv om det var mulig å sette opp slike.

Vi vet ikke hva som nå kommer ut av de meget bredt opplagte nordiske utredninger som er satt i gang etter statsministtermøtet i København våren 1968. Jeg har forsøkt å peke på at slike utredninger alltid vil ha begrenset betydning. Blant annet viser erfaringer at utredninger basert på historiske data sjelden vil gi noen klar indikasjon på de vekstmuligheter som er noe vesentlig ved enhver gagnlig økonomisk nyordning.

Når det spørres om nordisk økonomisk samarbeid er Nordens veg til Europa, er mitt svar dette: Det er en fordel, men ikke noen nødvendighet, å gå gjennom et utvidet nordisk samarbeid til Europa.

Skulle det igjen bli en gunstig utvikling av de europeiske markedsforhold, kan det også bli slik at vi går gjennom Europa til et utvidet nordisk samarbeid. Det var slik vi gikk gjennom EFTA til det felles nordiske marked for industrivarer.

Overnasjonale ordninger i Norden bør være knyttet til noe konkret, enten ansvaret for konkrete oppgaver, eller konkrete virkemidler — f. eks. kapital. Derfor har jeg lagt stor vekt på etableringen av en nordisk investeringsbank,

omgitt av et dynamisk miljø med representanter fra alle deltakerland.

Det går fram av det jeg har sagt at det etter min oppfatning først og fremst er en politisk utfordring vi står overfor. Det gjelder Europas — og også Nordens — framtid. Det gjelder langt mer enn et handelspolitisk spørsmål.

Et utvidet samarbeid gjør de deltakende land mer avhengige av hverandre. Det er en fordel ved samarbeidet.

Et selvstendig moment er det å bevare Finland i den nordiske familie. Det er et politisk moment av stor styrke, og det ganske uansett hvilke rent økonomiske regnestykker som kan settes opp for forholdet mellom Finland og resten av Norden.

Some Financial Instruments and Efficiency Incentives in Educational Policy

Ekspedisjonssjef Kjell Eide's artikkel med ovenstående tittel i forrige nummer av Sosialøkonomen var dessverre sterkt herjet av trykkfeil, og vi gjengir nedenfor den korrigerte ordlyd på deler av de berørte paragrafer:

§ 66.

As mentioned above, subsidies based on standard cost will have to be differentiated primarily according to the number of pupils and the fiscal capacity of local authorities.

§ 70.

..... It is quite conceivable that central government may wish to provide only a partial compensation for costs accruing from a particularly expensive school size structure.

§ 109.

..... Tax deductions, in a system of progres-

sive taxes, increase with increasing income, thus implying an allocation according to *lack of needs*, or needs with negative sign.

§ 131.

..... First, equality between subsidies and loan benefits from the students' point of view, may not correspond to judgements in terms of general finance policy.

§ 133.

..... Still, if tax progression is significant an equal per capita reduction of debts incurred through previous subsidies is likely to be more efficient,

§ 134.

Low rent and long amortization periods have effects similar to those of loan availability,



Transportøkonomi

Ved Transportøkonomisk institutt er stilling ledig for sosial- eller siviløkonom med god eksamen og helst noe praksis. Arbeidsoppgaver som skal tas opp er lønnsomhetsanalyser for transportinvesteringer, analyser- og vurderinger av den innenlandske transportsubsidiering og prissettingen av transporttjenester.

Tverrfaglig akademisk miljø. Gode muligheter for videreutvikling innenfor et fagområde i sterk vekst. Lønn etter avtale.

Henvendelse forskningsleder Otto Chr. Hiorth.

TRANSPORTØKONOMISK INSTITUTT

Stasjonsveien 4, Oslo 3 — Tlf. 60 82 80.